

ANUL I. IUNIE—IULIE 1930. Nr. 9-10.

CUPRINSUL:

N. Buta: Craiu nou. — *Cornelia Buzdugan*: Sonet, Singurătate. — *N. Buta*: Autobiografia unui moșneag venerabil. — *Teodor V. Păcățian*: Dare de seamă. — *O. F. Popa*: Sub stele. — *Aurel Păcurariu*: Pesimismul în presă. — *Valer Curea*: Statele Unite ale Europei. — *Lucian Bologa*: Primul pedagog herbartian în Ardeal: I. Popescu. — *Traian Marcu*: Acelaș drum. — *Gherasim Pintea*: Polemica postumă Foch—Clémenceau. — *A. Cotruș*: De sute de ori. — *Olimpiu Boitoș*: Propagandă românească. — *Reviste*: Electoratul pragmatic. — Un frumos tribut. — *Cronica*: Redacționale. — *F. Cambo*: Les Dictatures. — Criza partidului liberal. — Piatra de încercare a Sovietelor: industrializarea. — *Pierre Flottes*: La démocratie entre deux abîmes. — *Em. Panaitescu*: V. Pârvan — Averescanii și restaurarea.

Director:
V. V. TILEA
Redactor responsabil:
N. BUTA

REDACTIA ȘI ADMINISTRAȚIA
CLUJ
STRADA REGINA MARIA Nr. 36.

A B O N A M E N T U L :

Pe un an . . . . . Lei 200—
Pentru bănci și autorități . . . . . Lei 500—
Pentru străinătate . . . . . Lei 500—

Coperta și decorurile interioare de: **VIRGIL FULICEA**

Craiu nou...

Retrăesc în momentul de față cumplitul vârtej de durere înăbușită, care a cuprins suflarea românească acum cinci ani și mai bine... Țara, gâfăia sub povara despotică a unui regim impopular, spoit, în aparență, cu toate rumenelile patriotismului luminat, nervos și agresiv ca toate strădaniile anti-istorice, acest regim era încolțit, cu vigoare, din toate părțile, el nefiind justificat, în fond, decât prin orgoliul răcit al unor izolați, al unor epitropi nepoștiți ai consolidării noastre naționale. Prăpastia ce despărțea voința obștească de veleitățile anacronice ale principalilor săi reprezentanți era deădreptul înfiorătoare. În toate inimile românești zvâcnea apăsarea chinuitoare a zilei de mâine, iar în mințile luminate ale rasei această apăsare îmbracă formele presimțirilor sinistre. Și pe drept cuvânt, căci pomelnicul actelor de violență asupra voinței noastre colective, pricepătoare prin instinct a spiritului vremii, avea să se încheie printr'o unică bruscare a inșeși ordinii noastre constituționale. Saharul suferințelor prezente, cultivate metodic printr'o gravă ignorare a legilor evoluției istorice, avea să fie umplut printr'o savantă proiecție a lor în viitor, smulgându-ni-se până și nădejdea îndreptărilor ulterioare. Cel ce întrupa integral această nădejde, Moștenitorul legitim al Tronului, Principele Carol, „abdică“ apucând drumul pribegiei, luând asupra-și cu o clasiăă fermitate de caracter, întreg noianul de suferinți al unui exil princiar.

Cine ar putea descrie emoția zguduitoare, care s'a revărsat atunci peste întreg cuprinsul țării? Instinctul de conservare al națiunii a avut încă odată prilejul să verifice proporțiile dramei

naționale, să ratifice încăodată înțelepciunea profundă a propriei sale orientări. Căci nici misterul ce învăluia *actul dela 4 Ianuarie*, nici trufia cârmacilor de atunci nu putea să zăpăcească pe nimeni. Principele Carol fusese exilat din orânduirea constituțională, dar nu și din inimile oamenilor, din ale milioanele de anonimi, în mintea cărora chipul său blond și făptura sa zdravănă se identificase de mult cu imaginea unei României puternice, consolidată în interior, temută în afară.

Nimic nu era deci mai firesc decât ca exilatul de acum cinci ani, să revină într'o bună zi, să-și curme propriile Sale suferinți, ar României Intregite să-i dea prestigiul unui monarh tânăr, în floarea bărbăției și a maturității spirituale. Și să revină tot atât de fulgerător pe cât de fulgerătoare i-a fost plecarea, măturând imensul val de amărăciune de atunci prin frenetica revărsare de bucurie de acum...

Momentul revenirii mi se pare simbolic și de cel mai bun augur. Străbătând văzduhurile în preajma Rusaliilor, în formă de porumb a tehnicii moderne, Principele Carol a pogorit peste capetele noastre ca o binecuvântare, ca un semn al harului d-zeesc, ca o revelație pe care o așteptam de mult cu inimile palpitate... Așa se explică explozia de bucurie și nemărginita satisfacție a țării întregi, așa se explică rezezițiunea cu care *actul dela 4 Ianuarie* a fost înlăturat, proclamând pe August vlăstar de stăpân luminat al destinelor noastre viitoare... Căci ce impoartă cârtirea stupidă a autorilor faimosului act. Ce impoartă convulsiiile nervoase ale câtorva, bieți încălicați de marșul triumfal al evenimentelor? Protestul lor, dacă va stărui dârz îi va scufunda și mai adânc în disprețul cronicarului de mâine, iar de se vor întoarce și se vor căi noua domnie va străluci și mai orbitor dealungul veacurilor viitoare.

În momentul în care *noul Craiu* al nădejdiilor noastre pășește pe tărâmul înfăptuitor, am săvârși un act de profundă indelicateță, dacă am încerca vre-o anticipare asupra viitoarei domnii. Pentru noi inteligența sclipitoare a suveranului, dragostea nemărginită de țară care i-a determinat proaspătul pas eroic precum și nobila concepție ce și-a format despre sarcina purperei regale sunt o chezașie suficientă că sub înalta oblânduire ce începe țara va atinge culmile spre cari se îndreaptă. În schimb însă simțim datoria impe-

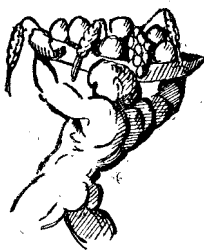
rioașă de ne pătrunde cât mai adânc de flacăra ce străbate primele cuvinte ale Regele Carol II către țară, sorbindu-i îndemnurile, ascultându-i apelul. Transpiră din acest apel, din această cuvântare program, al cărui fiecare cuvânt este un mărgăritar de simțire aleasă și robustă cugetare, o personalitate covârșitoare, irezistibilă și plină de farmec.

Se trage anume în acest apel cu buretele uitărei și cu o gingașe generozitate regală peste *trecut*, peste *acțiunea nechibzuită* a câtorva actori de acum cinci ani, punându-se accentul grav și solemn peste *datoria viitorului* apropiat, pe problemele urgente cari bat stăruiitor la ușa momentului actual. De încheiere se dă apoi și singura metodă de-a învinge dificultățile prezentului: *munca*, leacul răcoritor al tuturor durerilor, munca încordată de fiecare zi, căreia regele îi ridică un imn de slavă și din care însuși și-a făurit catehismul sacru al zilei de mâine. Rar s'au mai rostit din partea unui monarh, în simile împrejurări, cuvinte mai profetice și mai vrednice de urmat.

Se vor mai găsi deci *Români*, cari să nu se fi cutremurat de adâncă lor înțelepciune ?

N. Buta

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Sonet

Viața mea a fost o tragedie
Urzită din dureri mistuitoare
Ce mi-au răpus nădejdea ca pe-o floare
Ce-o zmulgi și-o risipești în vigelie.

Arar vreun zâmbet dacă mai răsare,
Zvârlit ici, colo, ca o ironie
Ce se împlântă'n inima-mi pustie
Și tot mai mult m'apasă și mă doare.

O viață, tu, cumplită răzbunare,
Nepotolit izvor de suferință,
Au care este magica-ți chemare?

— Lanț ferecat din vină și căință....

Supremul vis ce sufletu-mi mai are
E doar să mă distram în Neființă.

CORNELIA BUZDUGAN

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Singurătate

În peștera singurătății
Imi ferec șihastrul meu suflet...
Aici nu pătrunde — din lume —
Greoiul Vieții răsuflet...

Aici în tăceri cristaline
Sub naltul, boltitul tavan,
Petrec reclădind din ruine
O vieață pierdută van...

Și'n timp ce sub vastele-arcade
Lumi noui se înalță himeric,
Simt — clipă cu clipă — cum crește
Haotic, — supremu 'ntuneric. —

CORNELIA BUZDUGAN

Autobiografia unui moșneag venerabil

Întâlnesc adesea, pe una din străzile modeste ale Clujului, un moșneag mărunțel, adus puțin de spate, dar sprinten la pas, deși povara anilor numeroși i-au împodobit expresia feței cu toate motivele venerabilității. Și îl întâlnesc mai ales într'o anume tutungerie românească unde acest erou al vremilor apuse își cumpără ziarul predilect, desigur, pentru a compara zilnic frământările vieții publice actuale cu cele din timpul adolescenței și maturității sale bărbătești. Acest moșneag venerabil, spectator obiectiv al pasiunilor noastre, este *Theodor V. Păcățean*, autorul mucenic al *Cărții de Aur*, decoratul odinioară de către Academia Română și Regele Carol I și — ca icoana să fie complectă — distinsul de către vigilenta patriotică a răposatei justiții ungurești — cu temniță grea. Cu fruntea aureolată de izbânda unei strădanii istoriografice, care ne-a dat celebrul pomelnic al impilărilor noastre sistematice, el se apropie, în curând, de frumoasa vârstă de octogenar, strecurându-și existența modestă prin învălmășagul tulbure al zilelor noastre cu vechile arme îndrăgite: un imperturbabil echilibru sufletesc din „timpurile de pace“, cultul săraciei oneste, liber și conștient acceptate, o dragoste aproape mistică pentru „nepoți“, precum vedeți, solide monede antebelice, care sună strident în a această perioadă de fluctuație dureroasă a tuturor valorilor ..

Și întâlnindu-l adesea, am socotit că nimic n'ar putea fi mai eficace pentru calmarea frigurilor de căpătuială turbată din clipele actuale decât o pioasă coborîre în conștiința și la „Cartea de aur“ a acestui moșneag și-o revărsare bogată a darurilor ei neprețuite peste rîndurile oscilante ale tineretului de azi. Și cine ne-ar fi putut desveli mai sincer prețiosul tezaur decât însuș sprintenul și lucidul moșneag ?

I-am cerut deci o autobiografie pentru *Ardealul Tânăr*, pe care o publicăm cu omagial respect și cu convingerea nestrămutată că facem un real serviciu istoricului de mâine. Oricum, anii se îngrămădesc, voința destinului implacabil ni l-ar putea smulge dintre cei vii mai curând decât am dori noi, admiratorii lui, și această autobiografie ne-ar putea îndulci, în parte măcar, ireparabila pierdere.

Spre justificarea considerațiilor de mai sus dăm acum cuvântul d-lui Păcățian.

N. Buta

Dare de seamă

despre activitatea mea literară și ziaristică.

I. Activitatea literară.

Lucrarea mare și însemnată a mea a fost „*Cartea de Aur*“, istoria documentată a luptelor politice-naționale, purtate în cursul vremii de Români de dincoace de Carpați, pentru revendicarea drepturilor cari le competeau, ca factor însemnat în statul din care făceau atunci parte, — în statul ungar.

Presa română din Ardeal a primit la timpul său cu mari elogi „*Cartea de Aur*“, numindu-o „*istoria neamului*“, și „*operă monumentală*“. Fericitul Rege *Carol I* m'a distins apoi pentru ea cu medalia „*Bene merenti classa I*“, trimisă mie „*motu proprio*“ și „*Academia Română*“ din București i-a acordat un premiu. M'a distins însă, tot pentru „*Cartea de Aur*“ și justiția maghiară, cu șase luni temniță de stat, fiindcă, cu cartea mea, aș fi agitat în contra națiunii domnitoare maghiare și aș fi căutat să pregătesc terenul pentru „*unirea Ardealului cu România*“, după cum spunea procurorul la pertractarea finală, ținută în procesul de presă ce mi se intentase.

Materialul pentru „*Cartea de Aur*“ am început să-l adun în anul 1899. Ultimul volum al lucrării mele, al optălea, s'a tipărit în anul 1915. Am lucrat deci la „*Cartea de Aur*“ șasesprezece ani încheiați. Spesele cu tipărirea acestei publicațiuni (opt volume mari, de câte 800—900 pagini) s'au urcat la 24,000 coroane aur, iar din desfacerea opului am încasat cam 18,000 coroane. Deficitul avut e deci de 6,000 coroane.

Indemnul, ca să compun lucrarea această, mi l-a dat *Dr. Ioan Rațiu*, fostul președinte al partidului național român din Ardeal, care mi s'a plâns odată (în primăvara anului 1899) în redacția „*Tribunei*“ din Sibiu, al cărei șef-redactor eram atunci, că noi, Români de dincoace de munți, nu avem încă aceea de ce avem arzătoare necesitate: o istorie exactă a luptelor politice, purtate dela anul 1848, până la procesul Memorandului.

— „Lumea de astăzi, — spunea Dr. Rațiu, — știe ceva despre întâmplările din anii 1848/49; cunoaște Memorandul nostru și soarta pe care a avut-o, — dar nu știe nimica, sau foarte puțin, din aceea ce s'a întâmplat între anii 1848/49 și 1894, deși Românii din Ardeal n'au stat niciodată cu mâinile în sân, ci mereu au purtat lupta pentru câștigarea drepturilor ce li se cuvin“.

Am meditat mult asupra celor auzite dela Dr. Ioan Rațiu, și după ce m'am convins, că în Sibiu este dată posibilitatea compunerii unei astfel de lucrări, fiindcă în biblioteca „Asociațiunii“ și în biblioteca „Bruckenthal“, se găsesc opuri istorice, destule, cum și ziare vechi românești, germane și maghiare, am comunicat într'o dimineață președintelui Dr. Ioan Rațiu intențiunea și hotărîrea luată, de-a compune eu lucrarea despre care-mi vorbise nu de mult. A rămas plăcut atins de comunicarea mea Dr. I. Rațiu și mi-a răspuns :

— „Drept să-ți spun, eu la Dta, și numai la Dta m'am gândit atunci, când ți-am vorbit de necesitatea unei astfel de istorii, pe care sunt convins, că numai Dta, cu priceperea Dtale și cu zelul de muncă pe care-l ai ne-o poți da cu siguranță, — nimeni altul“.

Mi-a pus apoi în vedere Dr. Rațiu întregul sprijin moral din partea comitetului (de) conducere (a) partidului național român din Ardeal, precum și sprijinul material, întru atâta, că lucrarea o va tipări tipografia „Tribunii“, în condițiuni foarte favorabile pentru mine.

În anul 1901, după doi ani de muncă încordată, aveam adunai materialul întreg pentru vol. I și II din „Cartea de Aur“. L-am aranjat și l-am dat la tipar. Volumul I a apărut în primăvara, iar vol. II în toamna anului 1902. Hârtia eu am dat-o, — o procurasem dela Viena, — pe compactorul eu l-am plătit, iar pentru tipărire Dr. Rațiu așa a dispus, să nu mi se ceară și ia, decât numai speșele efective : plata culegătorilor și a personalului dela mașină, nimic alta, deci nici un câștig pentru tipografie.

Volumul I al „Cărții de Aur“ a fost împrocesuat, fiindcă conținea material agitatoric și ațățător, — după părerea procurorului. Și fiindcă primejdia era mare și temerea de revoluție, provocată de „Cartea de Aur“, și mai mare, toate exemplarele cărții au fost confiscate, atât dela mine, cât și dela abonații, cari primiseră cartea prin postă, și a căror listă încă a fost confiscată, cu ocaziunea perchiziției domiciliare, pe care o făcuse procurorul cu judele de instrucție în locuința mea.

Procesul s'a terminat cu condamnarea mea la opt luni temniță de stat, 500 coroane amendă, și plățirea speșelor de proces, urcate

la 1750 coroane aur. Curia regească (Curtea de Cassație) a redus pedeapsa la șase luni, a șters amenda, dar mi-a lăsat speșele de proces, cari au fost încassate dela mine până la ultimul ban.

Procurorul a fost împuternicit apoi prin sentință judecătorească, să nimicească din carte toate paginile, pe cari se aflau tipărite părți incriminate și astfel cartea mi-a fost restituită, — mie și abonaților, — în stare de groaznică mutilare. După eșirea mea din temnița de stat din Seghedin, unde mi-am făcut pedeapsa din 10 Septembrie 1903 până în 9 Martie 1904, am tipărit deci de nou vol. I al „*Cărții de Aur*“ și l-am trimis tuturor abonaților, gratis, ca să nu fie de pagubă, cei mai mulți însă mi l-au plătit și a doua oră, ca să nu fiu eu de pagubă.

În ediția nouă a volumului n'am trecut, firește, părțile incriminate din carte, ci le-am înlocuit cu puncte negre. În schimb însă am tipărit separat *actul de acuzare* al procurorului, unde se aflau trecute toate părțile incriminate și am trimis apoi, alăturat la volum, abonaților și actul de acuzare, ca fiecare abonat să aibă cartea iarăși întreagă, pentru că ce lipsea în carte, se găsea în actul de acuzare. Dr. Ioan Rațiu murise la finea anului 1902, ziarul „*Tribuna*“ încurând și-a sistat apariția, iar tipografia ei trecuse în mâni streine. N'am mai putut deci tipări cartea mea în condițiunile favorabile, pe cari mi le acordase Dr. Ioan Rațiu, ci în ediția sa cea nouă, vol. I al „*Cărții de Aur*“, a fost tipărit de Iosif Marschall, în anul 1904, în Sibiu, cu prețuri mult mai urcate.

În temnița de stat din Seghedin, unde dusesem cu mine lăzi mari, pline de cărți și ziare vechi, am compus apoi și aranjat, gata pentru tipar, volumul III al „*Cărții de Aur*“.

Pe când în vol. I al „*Cărții de Aur*“ sunt trecute evenimentele politice-naționale de înainte de anul 1848, cu începere din vremile cele mai vechi, apoi evenimentele mari din anii de renaștere națională 1848/49 și cele din cei zece ani de absolutism austriac, iar în vol. II evenimentele din anii 1860—1863: în vol. III e descrisă epoca din anii 1863—1865, cu expunerea pe larg a celor întâmplare în dieta ardeleană din Sibiu (anii 1863/64). Tipărit a fost și acest volum, al treilea, la Iosif Marschall, în Sibiu, în anul 1905.

În anul următor, 1906, am scos din tipar vol. IV al „*Cărții de Aur*“, pentru care o parte din material o pregătisem tot în temnița din Seghedin. În volumul acesta e descrisă epoca anilor 1865—1868, și a fost tipărit la Henric Meltzer, în Sibiu.

Volumul V al „*Cărții de Aur*“, cuprinzând cele întâmplate în anii 1869—1872, l-am tipărit în anul 1909, la „*Tipografia Arhidiecezană*“, în Sibiu. În anul următor, 1910, s'a tipărit tot acolo volumul VI al „*Cărții de Aur*“, în care e descrisă epoca anilor 1872—1881, cu toate mișcările politice-naționale de atunci. Volumul VII apoi al „*Cărții de Aur*“ a apărut în anul 1913, cuprinzând epoca anilor 1881—1896, iar ultimul volum, al optălea, cu evenimentele din anii 1896—1910, s'a tipărit în anul 1915, la „*Tipografia Arhidiecezană*“, ca cel premergător.

În șasesprezece ani am dat deci gata, compusă și tipărită în opt volume mari, cu totalul de patrusute zece coale tipărite (6560 pagini), întreaga lucrare la care mă angajaseram în anul 1899 în fața lui Dr. Ioan Rațiu. Tot la doi ani, un volum! Am avut mare noroc, că în biblioteca „*Bruckenthal*“ din Sibiu mi-au stat la dispoziție toate ziarele dietei ungare, din cari am scos vorbirile deputaților români, rostite în dieta Ungariei; iar dacă lipsia câte un volum din colecția vreunui ciclu parlamentar, mă adresam răposatului deputat și profesor universitar *Ioan Ciocanu*, care cu multă bunăvoință scotea din biblioteca dietei și-mi trimitea aceea de ce aveam trebuință.

„*Academiei Române*“ din București „*Cartea de Aur*“ a fost prezentată spre premieră în anul 1902, și anume volumul prim, în ediție originală, fiindcă prin o norocoasă întâmplare câteva exemplare au rămas neconfiscate de organele justiției. Se aflau adecă la compactor, spre legare, și procurorul n'avea cunoștință despre aceasta.

Cartea a fost dată spre cenzurare profesorului universitar din Iași, academicianului *A. D. Xenopol*, care a prezentat sesiunii din anul 1903 a „*Academiei Române*“ un raport elogios asupra ei, făcând propunerea să i se acorde premiul Năsturel-Herescu. În comisiunea restrânsă propunerea a fost primită cu 5 voturi contra 3, dar în ședința plenară propunerea nu a întrunit majoritatea reglementară de două treimi și cartea n'a fost premiată. (Eram un necunoscut).

În raportul său, învățatul profesor și academician spunea, între altele, următoarele: „*Lucrarea d-lui Păcățian* este în primul loc o culegere de documente. Valoarea acestei culegeri este însă netăgăduită, deoarece ea pune la îndemână fiecăruia cele mai de seamă acte, cărora a dat naștere înverșunata luptă pentru drepturi și dreptate, purtată de națiunea română contra unei apăsări seculare

și care a devenit mai ascuțită, cu cât timpurile au înaintat, spre dauna tot mai mare a ambelor popoare, Români și Maghiarii.

Cartea d-lui *Păcățian*, reamintind toate amănunțele acestor lupte, este menită a încorda și mai mult împotrivirea Românilor contra tendințelor cutropitoare ale poporului conducător. Dar această încordare e necesară, căci Români nu pot renunța la naționalitatea lor, fără a se sinucide. Cartea d-lui *Păcățian* are deci o valoare mult mai mare decât simpla culegere de documente. Ea este un *steag de luptă pentru frații noștri amenințați*...

La fel văzuse rostul publicațiunii mele, scopul avut de mine în vedere cu tipărirea „*Cărții de Aur*” și procurorul maghiar, care în rechisitorul rostit în fața curții cu jurați din Cluj, în ziua de 24 Noembrie 1902, spunea următoarele: „Conced că opul acuzatului e de cuprins istoric, cum afirmă apărarea și că conține mai ales documente, a căror autenticitate eu însă nu o pot confirma. Dar felul cum acuzatul a aranjat aceste documente, sublinierile suspecte făcute în ele, aprecierile și comentariile făcute asupra unora dintre ele: arată clar, că acuzatul are o tendință, urmărește un anumit scop cu publicațiunea sa, și scopul acesta nu poate fi altul, decât *pregătirea terenului pentru unirea Ardealului cu România*”...

În anul 1904 am prezentat din nou „*Academiei Române*” spre premiere „*Cartea de Aur*” vol I și II în ediție nouă. În sesiunea din 1905 i s'a acordat o parte din premiul Adamachi, 1300 Lei, la propunerea academicianului Grigoriu G. Tocilescu, profesor universitar.

În afară de „*Cărtea de Aur*” am mai publicat următoarele lucrări istorice:

1. „*Istoriografi vechi, istoriografi noi*”. Studiu critic în chestia vechei mitropolii ortodoxe române din Ardeal, Sibiu 1904. Lucrarea a fost compusă în temnița din Seghedin, și era un răspuns dat acelor, cari afirmau în cărțile lor atunci apărute (*N. Iorga, și canonicul din Blaj, Augustin Bunea*), că biserica ortodoxă română din Ardeal n'a avut mitropolie înainte de Mihai Viteazul. Răsturnând toate argumentele lor, am arătat însă în studiul meu, că adevărul e cel stabilit de vechii noștri istoriografi: mitropolia *a existat* cu multe secole înainte de Mihai Viteazul. Documente autentice, descoperite ulterior, au dovedit apoi fără nici o îndoială, că dreptatea era pe partea mea.

2. „*Inceputurile literaturii economice, la alții și la noi*“, studiu mai lung, publicat în „*Revista Economică*“ din Sibiu, în anul 1921.

3. „*Jertfele Românilor din Ardeal, Banat, Crișana, Sătmar și Maramureș, aduse în războiul mondial din anii 1914—1918*“. Lucrare statistică, foarte migăloasă, făcută din însărcinarea secțiilor științifice literare ale „*Asociațiunii*“ din Sibiu. În întregime nu e publicată încă. O parte din ea s'a tipărit în „*Transilvania*“, în 1923, și a apărut și în biblioteca „*Astra*“, tot în anul 1923. Cu privire la lucrarea aceasta fericitul Valeriu Branșce îmi scrisese următoarele: „Te felicit și te admir. Lucrarea făcută în timp atât de scurt (lucrasem un an și trei luni la ea), nu e muncă de om de rând ci e muncă de uriaș“...

4. „*Contribuțiuni la istoria Românilor ardeleni în secolul XVIII*“. Studiu publicat în „*Anuarul*“ Institutului de istorie română al Universității din Cluj, vol. III, anul 1924/25, și scos și în broșură.

5. În revista „*Transilvania*“, organul „*Astrei*“, am publicat lucrările următoare istorice: a) „*Cum a fost prins Horia și Cloșca*“ (1921). b) „*Avram Iancu, apărătorul Munților Apuseni*“ (1924). c) „*Colibașii din pasul Branului*“ (1925). d) „*Documente istorice din 1848/49*“ (1926). e) „*Pronunciamentul din Blaj*“ (1928). f) „*Activitatea Românilor în senatul imperial austriac din anul 1860*“ (1928). g) „*Un memorandum inedit al lui Șaguna*“ (1928). h) „*Constituțiile octroate ale Austriei*“ (1928). i) „*Două alegeri de mitropolit în Sibiu*“, a lui Procopiu Ivocicovici și Miron Romanul (1929).

6. În anii 1921—1925 am publicat și în cotidienele din Cluj, „*Patria*“ și „*Infrățirea*“ câteva studii istorice, anume: în cel din urmă articolul „*Vreau Ardealul fără ardeleni*“, (precizarea, că la timpul său, Ioan Brătianu, tatăl, cum a înțeles aceste cuvinte, rostite în camera română) și „*Pacea eternă*“ (înșirarea încercărilor făcute în trecut, până la Wilson, pentru asigurarea păcii durabile între popoare); iar în „*Patria*“ articolele: „*Corecturi istorice*“, — „*Oameni cu viață lungă*“, — „*Din comicările justiției*“, — „*Greșelile bibliei românești*“. În anul 1924 am publicat și în „*Adevărul*“ din București un articol lung despre: „*Indreptățirea Sașilor din Ardeal de a-și arbora drapelul lor național*“.

7. Am mai publicat articole scurte istorice în anii 1926—1929, în calendărele din Sibiu: „*Amicul Poporului*“, „*Calendarul Sătețeanului*“, „*Calendarul „Astrei*“, și în calendarul „*Dacia Traiană*“.

8. În revista „*Societatea de mâine*“ din Cluj mi s'a publicat studiul „*Anexarea Banatului la Ungaria*“ în anul 1929, și articolul

„Județe românești desființate de regimul maghiar“, în anul 1930. În manuscris, *netipărite*, am lucrările următoare:

1. „Repertoriul ziarului „Telegraful Român“ pe anii 1853—1917“. Lucrare compusă în anii 1917—1918 și premiată în 1923 de Institutul de istorie română al Universității din Cluj.

2. „Românii din Ardeal în anii de renaștere națională 1848—1849“. Lucrare premiată de secțiile științifice-literare ale „Astrei“, în 1923, însă până acuma nepublicată. Manuscrisul se află din 1924 la Casa Școalelor din București, care-l primise dela comitetul „Astrei“ spre tipărire, dar acolo s'a împotmolit, dacă cumva nu se va fi pierdut de tot.

3. „Biografia Mitropolitului Ioan Mețianu“, compusă în anii 1910—1915, din însărcinarea și sub controlul răposatului mitropolit, ai cărui urmași nu s'au îngrijit încă de tipărirea ei, așa cum le lăsase răposatul în grije. Manuscrisul e depus la „Astra“ din Sibiu.

4. *Un mecenat român: Dr. Iosif Gall*“, biografia acestui bun fiu al neamului și bisericii, compusă în anul 1916.

5. „Trei mitropoliți ai bisericii ortodoxe române din Ardeal“, Andrei baron de Șaguna, Miron Romanul și Ioan Mețianu. Lucrare compusă în anul 1916.

6. „Reînființarea și organizarea mitropoliei gr.-ort. române din Ardeal“, lucrare făcută în anul 1916.

Lucrările de alt cuprins (*neistortite*), publicate de mine, sunt următoarele:

1. „Lupta pentru drept“, după Ihering, București 1898. Regimul maghiar îi oprise intrarea în Ardeal, pentru prefața agitatorică pe care i-o făcusem, dar prea târziu, pentru că toate exemplarele tipărite erau de mult trecute în Ardeal și împărțite între fruntașii români.

2. „Scopul în drept“, după Ihering, Sibiu 1898.

3. „Principiile politicei“, după Holtzendorf, Sibiu 1899.

4. „Libertatea“, după Iohn Stuart Mill, Sibiu 1899. (Fericitul *Ilarie Chendi* îmi scrisese, că învățatul profesor universitar *Titu Maiorescu*, a lăudat dela catedră lucrarea mea, ca, „foarte succasă“).

5. „Judecătoriiile cu jurați“, după legile ungare. Sibiu, 1899.

6. „Sâmbăta morților“, dramă localizată. Sibiu, 1900. Jucată de diletanți, în Sibiu și pe alte locuri.

7. „Buna chiverniseală“, carte pentru popor. Sibiu, 1900.

8. „Istoria politicei“, după Pollock. Sibiu, 1900.

9. „*Armele preotului în secolul XX*”, splendida lucrare a învățatului episcop *Bonomelli*, tradusă și publicată în „*Telegraful Român*” anul 1906.

10. „*Nepotul răsfățat*”, comedie localizată. Sibiu 1907. Jucată de diletanți, în Sibiu și pe alte locuri.

11. „*Calea spre Dumnezeu*”, după Petrow. Sibiu, 1909.

12. „*Legea (ungară) despre islazurile comune*”, Sibiu, 1913.

13. „*Legea nouă electorală (ungară)*. Sibiu, 1914.

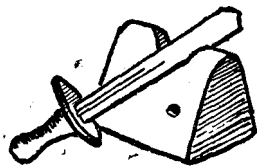
14. „*Evanghelia ca bază a vieții*”, după Petrow. Sibiu, 1915.

Ultima mea carte deci s'a tipărit, — în editura proprie, — în anul 1915. De atunci n'am mai tipărit nimica. Nu pentru că n'ași fi avut material bun de imprimat, ci pentru că de atunci au început să se urce prețurile la hârtie și la tipar, și urcarea aceasta de prețuri a mers mereu tot în sus, până am ajuns la înspăimântătoarele prețuri de astăzi, când pentru tipărirea unei cărți se cere o avere întreagă.

— *Continuare în numărul viitor.* —

Teodor V. Păcățian

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Sub stele

Omul aruncă ultimul snop, legă apoi sulul ajutat de femei. Nu vorbeau nimic, totuș se înțelegeau mai bine decât cu vorba, căci îndeplineau ritul străvechiu. Când totul fu gata, femeia o luă înainte, coborî repede prin miriștea care păstra căldura zilei și se pierdu în vale. Omul nu vedea, totuș ghicea tot ce face.

— Se duce înainte, iar dela fântână ia cărarea și ajunge acasă tocmai pe când trebuie să alăpteze copilul. Cluj

Toate mergeau cum trebuie.

Mergând pe lângă boi, îi venia să cânte ceva adormitor.

Noaptea caldă era spuzită de stele.

Umbra lui și a carului se proiecta departe, peste miriște până la vâlcica dintre dealuri, cu apa stătută. Umbra lui trecea peste apă, intra până în fundul ei și se opria acolo, printre mușchi și rădăcini putrezite.

Omul avu o clipă de cutremurare: e supărător să știi că umbra ta e în întuneric, cu broaște și gândaci de apă. La o cotitură însă, inima îi veni la loc. Umbra era lângă el, o vedea întregă, plină de lipsa luminei, cu biciu pe spate și cu mustețe de spice...

Noaptea deveni prietenoasă și liniștită.

La fântână, boii se opriră înaintea șuviței de apă, care se strecura în jos, spre vâlcică. Omul nu-i stingheri, ci așteptă să termine. După ei se slobozi și el pe ghenunchi și își îmuie buzele în apă. După prima înghițitură însă se opri și stând în genunchi și în palme își opri răsufierea și încercă să audă în noapte. Cineva cobora dela deal la izvor. Era un car, se auzia scârțitul roților sub încărcătura prea grea și se auzia glas de om... Il cunoștea.

— Da, e el, e fratele meu... A venit și el să ducă ultimul car, coboară încet... S'a oprit. A simțit că sunt eu aci. De ce trebuie să fiu oare dușman, din tot satul, tocmai cu fratele meu?

— Omul avu o pornire adâncă.

— Mă duc la el, îl prind de mână, așa cum îl prindeam în copilărie, și îl rog să mă ierte...

— Era gata să meargă și totuș nu putea.

— Adică cu ce sunt eu vinovat? El nu vrea să vorbească...

— Și cașicând ar fi simțit hotărîrea definitivă, boii porniră. După câțiva pași omul auzi din nou carul din urmă.

— Hm, a plecat și el. E rău... Frate meu e plin de venin.

— Și în noapte, văzu pe fratele său mare, ca un deal, și curgea din el un râu negru, cu apă stătută și veninoasă...

— Ion al Mădălinii însă era om cumsecade și-i părea nespuse de rău, că-și vede fratele astfel.

— În urma urmelor nu e de vină el... De mult, de mult, mergeam cu vitele împreună, și el îmi dădea ultima bucată de pâine...

— Ion al Mădălinii se opri lângă boi, cu mâinile în legătoarea de spice, pe care o avea peste brâu. Se pregăteau să urce dealul.

— Drumul începea să fie greu, pământul galben era răscolit de ploii. Carul era prea încărcat, omul, îngrijorat, se uită înapoi.

— Carul „lui“, e mai încărcat decât al meu. Acum n'ar fi rău să prindem amândoi, altfel nici nu poate urca.

— Cel dinapoi se opri și el.

— Iar stă? Să pornim noi.

— Urcau greu, trebuia să se oprească la tot pasul. Dealul era lung, drumul argintat în praf cu lumină de stele, se perdea departe, spre cer, în dâmbul cu cruce în vârf... Din vale, de departe, venia un vânt răcoros... Spicele de cucuruz luceau...

— Ion al Mădălinii se opri și se uită înapoi.

— Ii greu, îi tare greu, carul lui e mai plin ca al meu.

— De data aceasta însă, carul de jos nu se mai opri, depărtarea era destul de mare și omul nu vedea, căci împingea roata dinapoi.

— Prin suflul lui Ion al Mădălinii, trecu o umbră de dragoste.

— Săracul frate meu, împinge din greu. El așa a fost totdeauna, a știut să sufere și să tacă...

— Carul de dinapoi s'a oprit.

— Nu mai poate.

... Și sub cerul înstelat, lângă carele încărcate, amândoi stăteau tăcuți. Boin începură a rumea, pământul strălucea sub lumina de sus și la orizont, ca la picioarele unei icoane, începură a se încolăci nori de tămâie.

Atunci, Ion al Mădălinii închise ochii, lumina de afară îl umplu întreg. . . Din ea se desprinsc o vedenie albă.

— Trebuie să ajuți pe fratele tău.

Omul deschise ochii, jos carul încă stătea pe loc.

— Nu poate veni. Trebuie să-l ajuț.

Cel de jos înțelese și aștepta, apoi porniră amândoi și se întâlniră la mijloc.

Ion al Mădălinii zise încet :

— Trebuie să-ți ajuț.

Celalt răspunse :

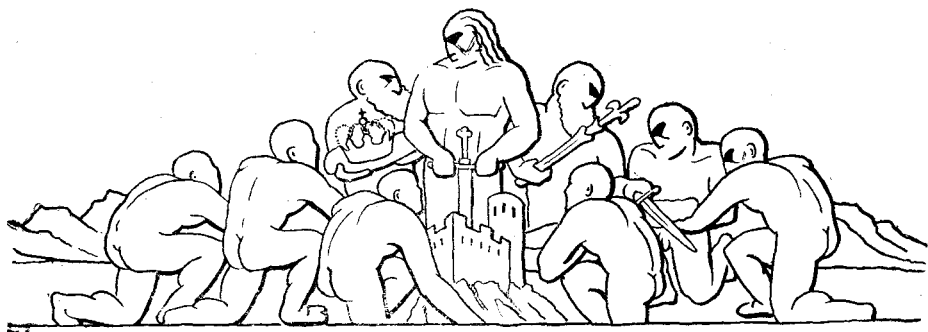
— Să ducem mai întâi carul tău, până în deal. . .

Și au pornit. Stelele le lumina fețele muncite iar pe dealul galben, lamele de sarea mâjii, arse de lumină, străluciau ca argintul.

O. F. Popa

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Pesimismul în presă

Presa românească intrucât este de opinie și polemică, se complace într'un pesimism pe cât de inexplicabil pe atât de negativ. Există cotidiene bucureștene ale căror coloane constituie adevărate rechizitorii la adresa țării, condamnată sau mai bine zis sortită să meargă cu pași siguri spre un dezastru, spre pierire. Din aceste coloane emană atâta desnădejde, atâta amară decepție și neîncredere în viitor, încât întrece limitele normale ale criticii obiective.

„Critica poate să promoveze, dar poate să și distrugă” — s'a spus cândva și cu drept cuvânt. „Depinde de felul cum o concepe criticul”. Nimeni nu va cuteza să conteste presei, care cu atâta mândrie se numește seismograful opiniei publice, *haut parleur*-ul a tot ce națiunea are mai bun, să comenteze evenimentele dela ordinea zilei, să tragă concluzii și să servească cititorilor pronosticuri mai mult sau mai puțin îndrăznețe. Când însă ziaristul devine din cale afară de pesimist, când ochelarii, cu cari privește lumea, i-o redau pe aceasta prea întunecată, atunci situația se schimbă. Atunci el devine un otrăvitor.

Suntem o națiune tânără și viguroasă. Un călător străin a scris că la noi toată lumea pare tânără: funcționarii, ofițerii, etc. Tinerețea are însă drept primă calitate un elan și un optimism constructiv, o încredere perfectă în sine și în viitor. Or, dacă ar fi să credem ziarelor noastre, suntem un popor înzestrat dar păcătos, cu vicii (în viața publică) prea înrădăcinate pentru a putea fi vre-odată înlăturate, că ne vor înghiți minoritarii, că practicăm un regionalism destructiv, etc. Problema

generației tinere este înfățișată în culori sfâșietoare. Vom avea doar analfabeți și amoralii. Viața economică este pur și simplu dezastruoasă. Organizarea militară, armamentul, instrucția, toate sunt insuficiente și așa mai departe. Cititorul năucit, bombardat în fiecare zi cu dovezi coplesitoare ale propriei sale păcătoșenii și a perspectivei ce-l așteaptă, începe într'un moment dat să creadă și el câte ceva și sfârșește prin a deveni un sceptic, un om fără avânt și energie, — uneori un detractor al popoului său.

Străinătatea apreciază din două puncte de vedere pesimismul presei române. Cercurile bine informate îl neglijează și se informează cu precizie aiurea. Restul, imensa majoritate, din care face parte și ansamblul dușmanilor noștri, crede sau se preface că ar crede, ce se scrie la noi și exploatează slăbiciunea românească, lovindu-ne cu propriile noastre arme.

Să nu încercăm să pătrundem misterul ce se ascunde după pesimismul ziaristului român. Aici ne interesează doar faptul în sine și consecințele-i funeste. Concomitent cu reducerea analfabetismului, numărul cititorilor de ziare va crește în mod necesar și în felul acesta va augmenta de asemenea și pericolul de otrăvire a sufletelor de mii și mii de oameni, cari azi nu bănuiesc că trăesc într'un infern.

De sigur că țara noastră n'a atins acel grad de perfecțiune, care să facă inutilă critica. Igiena veșii de stat pretinde dimpotrivă înfierarea relor și indicarea căii ce duce la îndreptarea lor. Oricâtă bunăvoință ar exista din partea conducătorilor, erorile nu sunt excluse și dacă va fi posibil trebuie să presupunem că vor fi înlăturate. Or este o cucerire a civilizației ca presa să-și facă comentariile într'un mod corespunzător chemării sale. Editorialul unui ziar francez, german sau olandez ar plictisi, fără îndoială, publicul nostru, căci îi lipsește acel condiment specific solului românesc, care transformă mustrarea în biciuire, chipul în caricatură și vorba în invectiv murdar.

Poporul nostru suferă de o criză de respect în fața autorității. Cu o ușurință necunoscută aiurea, se târăște în noroi un ministru, se bârfește un înalt demnitar și se calcă în picioare cea mai curată intențiune și cel mai dezinteresat elan. Am fi nedrepti dacă am învinui acest brav popor — care dă cei mai disciplinați ostași — și de lipsa sentimentului de respect și stimă. Acesta este rezultatul regretabil al unui complex de cauze, în

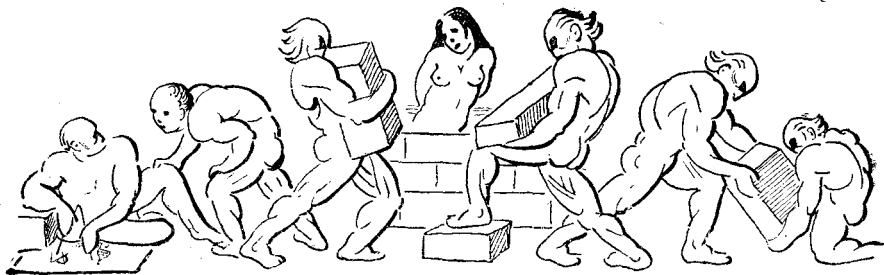
care — o spunem cu durere — presa ocupă un loc destul de considerabil.

Priviți un ziar maghiar. Cu excepția celor de stânga, toate acoperă în fața străinătății greșelile și slăbiciunile Ungariei. Toate cântă un imn de slavă geniului maghiar și-și exprimă încrederea în viitorul națiunii „pe nedrept ciuntite”. Este ceva măreț în acest optimism, care influențează spre bine dezvoltarea poporului, care patronează educația tineretului și care — oricât de utopic ar fi — constituie cheagul ungerimei postbelice. Cine a călătorit prin Ungaria vede cu câtă mândrie privesc maghiarii o fabrică nouă, un vagon construit în țara lor sau clădirea recent reparată a unei gări. Sunt acestea lucruri mici, dar desigur caracteristice. Și atunci ne întrebăm noi românii, oare 12 ani după unire, o țară mare, frumoasă și bogată are nevoie de pesimismul paralizator de energii? Nu ne putem noi crea un fel de a gândi mai pozitiv? Trebuie să ne mai zăpăcească în mod inconștient efuziunile sceptice ale unor călimări redacționale de al căror conținut abuzează cei chemați să lumineze și să conducă acest popor?

Răspundem fiecare în sufletul nostru. Dacă există o generație tânără, să rupem cu o tradiție ce ne duce la desgust și care ne încheștează în pasivitatea orientală a fatalismului.

Aurel Păcurariu

Statele Unite ale Europei

Ideea Statelor Unite europene, lansată de *Coudenhove-Kalergi* și reluată apoi, anul trecut, de fostul premier francez *Aristide Briand*, a fost îndelung dezbătută de persoane competente, atât în forma ei realizabilă, cât și utopică. Unii au primit-o cu entuziasm, alții, mai sceptici, cu neîncredere, iar alții, au luat-o chiar în răs.

În cele ce urmează, voiu căuta să înfățișez această problemă, sub ambele ei aspecte, expunând atât părerile partizanilor cât și ale criticilor și trăgând apoi concluziile ce rezultă.

a) Necesitatea unei organizațiuni europene

Multă vreme, civilizația mondială se confunda cu cea europeană. Singură Europa era aceea, care conta în această privință. Se mai poate spune oare acelaș lucru și astăzi?

Desigur că nimeni nu stă la îndoială ca să răspundă printr'un nu! categoric, la această întrebare.

Pe deoparte, lumea asiatică, pe de alta, Statele-Unite ale Americii — cari din debitoare ce erau înainte de războiu devin creditorii întregii Europe — se ridică contra bătrânului Continent, disputându-i atotputernicia. Ele cer, dacă nu o situație superioară, cel puțin egalitate de tratament.

Și trebuie să observăm că acestea și mai ales Statele Unite, se găsesc într'o situație cu mult privilegiată față de aceea a Europei.

Războiul a făcut, ca noi Europeanii, să le plătim în fiecare an, sume fantastice de bani, drept datorii de război. Apoi în privința industriei America este cu mult mai bine organizată, așa că e în stare să înfrunte orice concurență.

Nu numai că Europa nu se gândește s'o concureze pe propriile ei piețe, ci dimpotrivă, se constată un mare aflux de mărfuri americane pe piețele noastre și mai ales din acelea ale industriei automobilelor, care prin sistemul producției în massă, a redus în mod considerabil prețul de cost și prin urmare a mărit posibilitatea vânzării prin ieftinirea produsului.

Pentru a ieși din acest cerc ce încheștează Europa, singura modalitate ce o avem — noi Europeanii — e de a ne uni, căci în caz contrar, vom fi obligați să renunțăm la conducerea treburilor mondiale. E vorba de a spune, civilizației lumii noi, care apreciază totul în aur, idealismul lumii vechi. Inșă pentru a reuși în această luptă, va trebui să ne organizăm producția, să lărgim debușeele și să ușurăm desfacerea. Dar acestea reclamă, ca primă condiție, ștergerea barierelor vamale.

O altă considerațiune, și de data aceasta de ordin politic, pretinde acelaș lucru.

Actualmente Europa e fărâmițată într'o puzderie de state, mari și mici, cu mult mai multe decât înainte de războiul mondial (37 în loc de 25) cari sunt absorbite de rivalități meschine. Evitarea unui nou războiu nu se poate face decât prin unirea lor, — războiu care, când ar izbucni, n'ar întârzia să atragă în vârtejul lui și America.

În plus, rivalitățile europene nu fac altceva, decât să întârzie intrarea Statelor-Unite în Societatea Națiunilor.

La acestea se mai adaugă și alte inconveniente, pe care le prezintă Europa în formația ei actuală, cari se opun atât la circulația mărfurilor și a călătorilor. Viața internațională, cu mijloacele ei repezi de comunicație, se izbește din ce în ce mai mult de numeroasele frontiere cu supărătoarele lor vămi și formalități.

Deci, fie că am lua considerentul economic — care ar aduce vasalitatea Europei față de America — fie cel politic — izbucnirea unui nou războiu mondial, în urma căruia ar pierde atât învingătorii cât și învinșii — ambele aceste considerente pledează în favoarea unirii Europei.

Dacă în principiu necesitatea unei federatiuni europene, este aproape unanim recunoscută, nu tot acelaș lucru se poate spune cu privire la posibilitatea acestei Uniuni.

Cei cari s'au ocupat de această problemă se împart în două tabere; unii cari nu văd decât piedeci, deci nici o posibilitate de realizare; iar alții, mai optimiști, cari speră în realizarea ei și înfă-

țișează — în linii mari — chiar și modalitățile de înfăptuire.

Vom expune mai întâiu argumentele adversarilor, deci

b) Dificultățile unei organizațiuni europene

Dar mai întâiu să ne întrebăm, ce este Europa?

Privind o hartă etnografică, constatăm că acest continent, ce poartă numele de Europa, e format dintr'un număr foarte mare de state, ce diferă între ele prin origine și limbă.

Cercetând istoria sa, nu vom afla decât lupte și războaie, cari au avut ca urmare când dominarea unor popoare, când a altora.

Deșteptarea unei conștiințe colective, adormită de atâtea veacuri, e condiția principală la realizarea unei confederațiuni europene. Această conștiință exista odinioară și anume în epoca creștinismului, care se credea universal, dar care nu era de fapt decât european. Ea a fost alungată și fărâmițată de naționalismul ulterior, care a condus la formarea statelor naționale.

Dar să vedem cari ar fi posibilitățile de participare, ale statelor europene, la o astfel de Uniune.

În primul rând, de Rusia nici nu poate fi vorba, căci ea a rupt aproape orice legătură cu Europa; de altfel cea mai mare parte din teritoriul ei se găsește în Asia.

Iată cum se exprimă, în această privință, deputatul francez *Pierre Cot*:

„A organiza Europa fără Rusia, este primejdios. A organiza Europa cu Rusia, este aproape imposibil“.

Dar celelalte țări?

Anglia, prima putere europeană, n'ar putea să ia parte la o Uniune a Europei, ne rezultând pentru ea, din aceasta, decât pierderi.

Ea poate fi considerată mai mult extra-europeană, căci interesele ei sunt în colonii, și nici decum pe bătrânul continent, din care nominal face și ea parte. Suprafața teritoriului ei — din care numai o parte infimă e în Europa — împreună cu coloniile și dominionurile întrece de patru ori pe aceea a Europei, iar în populație, aproape o egalează.

Lăsăm să vorbească în această privință, una dintre cele mai mari autorități în materie de geografie umană, dl *Jean Brunhes*:

„Acest mic petec de pământ din apusul Europei, ce se cheamă Anglia și care a jucat și joacă încă un rol european atât de în-

semnat, nu l'am mai putea înfățișa separat de imensul și complexul „tot” politic, care este Imperiul britanic, constelație politică împes-trită și puternică, împrăștiată în cele două emisfere și mai uriașă decât tot ce a cunoscut omenirea până azi“.

Dar o unire europeană, presupune, după cum spun, numai decât ștergerea tarifelor vamale. Or, se știe, că ele constituiesc un venit pentru țările care le-au instituit.

Prin ce s'ar putea complecta deficitul din buget, produs de suprimarea taxelor vamale? Prin introducerea de noi impozite? Desigur că nicăiri populația nu s'ar arăta dispusă la așa ceva. Dacă până și Anglia, care după cum se știe, nu este una din țările cele mai sărace, se arată cu totul ostilă acestui mijloc de a acoperi deficitul bugetar, atunci ce se poate spune despre celelalte țări?

Dăm aci părerea unui englez competent în această materie, *Sir Assheton Powall*, membru al Camerei Comunelor, care se exprimă în termenii următori:

„In ce privește Anglia în special, vă rog să credeți, că ea nu va accepta nici o combinație, ce ar avea ca urmare introducerea de sarcini noi“.

Iar în arătarea importanței taxelor vamale pentru Anglia, continuă:

„Nici nu vă puteți închipui ce înseamnă pentru Anglia *income-tax*“-ul. Eu care nu sunt bogat, plătesc un sfert din ceea ce câștig, iar bogații sunt obligați să verse statului jumătate din venitul lor. În Anglia, spre deosebire de ceea ce se petrece pe continent, sau plătești impozitul, sau mergi la închisoare. O altă alternativă nu există. Dar cum nimănui nu-i convinge închisoarea, toată lumea plătește“.

Arătând apoi dificultățile ce ar urma pentru Anglia din o astfel de Uniune — între cari, concurența americană, favorizată de suprimarea taxelor vamale — trage concluzia:

„O înțelegere europeană politică este imposibilă. Dar State Unite ale Europei? Imposibil!“

Noi nu vom vedea Statele Unite ale Europei și m'aș prinde, că nici în trei sute de ani nu se vor arăta“.

La toate aceste dificultăți de ordin economic și politic se mai adaugă și altele de ordin etnic și psihologic.

Nu trebuie să uităm că până când Statele Unite ale Americii s'au format în împrejurări cu totul excepționale — într'un interval extrem de scurt și nelegat prin nici o tradiție de trecut — statele europene, s'au făurit în decurs de mai multe secole, în condiții cu totul deosebite unele de altele.

Fiecare din ele, pe lângă naționalismul de care e mai mult sau mai puțin imbibat, își are tradițiile și obiceiurile sale, la cari nu poate renunța ușor.

În privința aceasta e plastică o anecdotă, anecdota elefantului, care prin caracterizarea sugestivă a popoarelor merită să fie amintită.

Se spune că la un concurs internațional, la care au participat statele mai mari, s'a propus drept teză de concurs „Elefantul“, lăsându-se la latitudinea fiecărui popor felul cum va trebui să trateze chestiunea.

Francezul, într'un volum de peste 300 pagini, descrie *Viața amoroasă a unui elefant*.

Englezul, tipul sportsman-ului își întitulează lucrarea *Câți elefanți am împușcat*.

Neamțul, tratează subiectul în trei mari volume, pe care le întitulează: *Introducere la studiul psihologic al elefantului*.

Rusul, după un studiu de mai mulți ani de zile, reflectând și meditănd mereu, se întreabă: *Există oare elefantul?* Iar americanul: *Cum s'ar putea obține cel mai mare și mai gros (the largest and the biggest) elefant?*

E de prisos de a mai comenta această admirabilă anecdotă, care ne redă în mod fidel mentalitatea și concepția diferită a fiecărui popor.

Cred că nu e lipsită de interes caracterizarea acelor popoare, reduse la trei indivizi considerați ca tip.

Astfel se spune că un englez = un nebun; 2 englezi = un match de foot-ball; 3 englezi = imperiul britanic;

Un francez = o cunună de femei;

Doi francezi = un cabaret;

Trei francezi = Napoleon;

Un german = un profesor;

Doi germani = o clinică terapeutică;

Trei germani = un corp de armată;

Un rus = un visător;

Doi ruși = o revoluție;

Trei ruși = un haos;

Un american = standardisation (standardizare);

Doi americani = standardisation;

Trei americani = standardisation.

De aci, deasemenea reiese diversitatea spiritului european, față de unitatea celui american.

Cei doisprezece ani dela încheierea războiului, ne pot servi ca dovadă, — fapt ce-l face pe d. *Jean Brunhes*, să declare că: „Pare cu mult mai ușor la adunarea Ligii Națiunilor, ca Ungaria să cadă de acord cu Guatemala, decât cu România, precum și Polonia să fie mai degrabă de aceeaș părere cu China, decât să împărtășească acelaș sentiment cu Lituania“.

c) Posibilitățile unei organizații europene

Cu toate aceste greutăți, cari la prima vedere par de neînviș, totuși sunt și motive cari ne îndreptățesc să credem într'o organizare a Europei.

Trebue să precizăm însă că expresia de *State Unite ale Europei*, nu-i prea fericită, căci a vorbi de o unire a Statelor europene în forma celor americane, este, desigur, o pretenție absurdă. La o unire de acest gen, în urma considerentelor expuse mai sus, nu se va putea nici când ajunge.

La ceea ce putem spera — și ceea ce-i și posibil — e o *Confederație economică europeană*. O astfel de confederație, nu este contrară Soc. Naț. — cum multora le place să afirme ci din potrivă, este în completă armonie cu programul acesteia.

Scopul ei nu va fi nici acela de a favoriza un stat în detrimentul altora, ci ea se va ridica împotriva oricărei hegemonii ce s'ar ivi, atât înafară cât și înlăuntrul ei.

În felul acesta cade și obiecția neîntemeiată a acelor cari s'ar teme de o eventuală preponderanță germană sau franceză.

În ce privește neparticiparea Rusiei, Angliei sau chiar a Franței, la o organizare a Europei, putem fi aproape siguri, că într'un viitor destul de apropiat, ele își vor da cu toatele seama, că chiar dacă interesele lor europene, nu sunt mai mari decât cele extra-europene, totuși motive de ordin economic, le vor decide să renunțe la unele privilegii, ce le-ar avea în coloniile lor, și să primească o colaborare cu statele Europei.

În felul acesta principalele obstacole iată-le învinse.

Rămâne să precizăm în ce va consta această Confederație europeană. Ea va avea un caracter cu totul economic și primul lucru de îndeplinit, va fi organizarea producției, bazată pe principiul diviziunii muncii.

Cutare stat va fi industrial, cutare agricol. Dar desigur că pentru aceasta se cer și sacrificii, caracteristica tuturor operelor mari.

Va trebui să se sacrifice acele mici industrii fără viață, ce nu s'au putut susține decât sub protecția zidurilor vamale.

Toate acestea sunt a se face în viitor. Avem însă motive care ne îndreptătesc să sperăm aceasta ?

Făcutu-s'a ceva până în prezent în această direcție ?

Iată întrebările, la care trebuie să răspundem.

Exemplele prin cari putem dovedi că Europa se găsește de prezent pe acest drum, sunt foarte numeroase și nu vom căuta să enumerăm decât câteva din ele.

Există convenții internaționale cu privire la transporturile pe C. F., la regimul poștelor, fluviilor internaționale etc.

Acestea sunt convenții încheiate și recunoscute de toate statele în mod oficial. Apoi o instituție asemănătoare este Banca Internațională a plăților, cu sediul la Basel, al cărui scop, pe lângă acela de a regula plățile rezultate din datoriile de războiu, mai este și acela de a încuraja comerțul și industria, mai cu seamă în țările lipsite de capitaluri.

Un alt exemplu îl avem în existența cartelelor și trusturilor industriale, cari deși nu putem spune că cuprind toate țările, totuși, ramificându-se în cea mai mare parte din ele, le putem considera ca un pas înainte spre Confed. Europeană. Uitănd de interesele politice și naționale, popoare cari au fost și sunt cei mai înverșunați dușmani, își întind mâna și colaborează.

E destul să amintim acordul dintre industria de potasă din Franța și Germania, cari în 1926 au încheiat un acord prin care își împart piețele de desfacere americane, stipulându-se 70% pentru Kalysindicat, iar 30% pentru industria franceză.

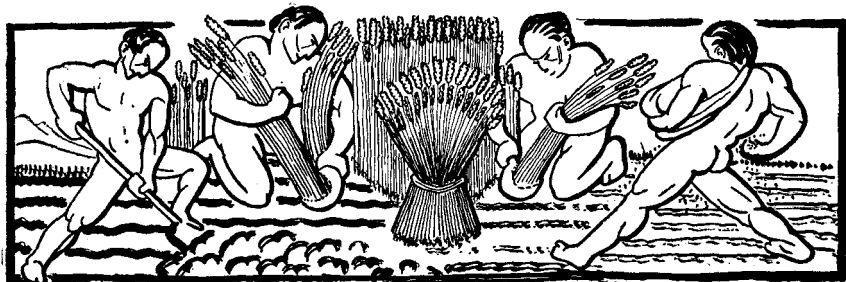
Acest exemplu a fost urmat apoi de industria grea din Germania, Franța, Belgia și Luxemburg, formând în acelaș an cartelul oțelului. Exemple numeroase se pot da în această privință. Ne mulțumim însă cu acestea, socotindu-le suficiente pentru dovedirea existenței unui curent de unire și colaborare europeană și care se găsește în plină ascendență economică.

Desigur, nu putem spera să vedem o Europă unită în câteva decenii, totuși faptele de mai sus ne permit să fim ceva mai optimiști decât *Sir Assheton Powall*!

Valer Curea

Primul pedagog herbartian în Ardeal: I. Popescu

Cel mai puternic curent pedagogic al secolului trecut a fost acela creiat de *Herbart* și școala lui. Acest curent întemeiat pe baze științifice și-a găsit foarte repede aderenți și răspânditori nu numai în Germania, țara lui de origine, ci și în țările streine. La noi în Ardeal ideile lui Herbart au pătruns relativ de timpuriu și s'au înrădăcinat atât de mult în școala românească de aci, încât mai bine de o jumătate de veac, ele au fost singurele călăuzitoare în toate chestiunile de îndrumare teoretică și practică din domeniul pedagogiei.

Primul pedagog ardelean, elev al școlii herbartiene, a fost *I. Popescu*. Ca elev al profesorilor *Kurtman*, *Beneke*, *Dittes* și *Ziller* și-a însușit atât de bine nu numai ideile ci și spiritul școlii herbartiene încât în toată opera sa didactică se resimte acest spirit rigid, raționalist, care caracterizează filosofia și pedagogia lui Herbart. Încă în anul 1860 se reîntoarce în Ardeal, unde este aplicat în învățământ ca profesor de pedagogie și psihologie la secția pedagogică și, ca profesor de dogmatică, la secția teologică a Seminarului din Sibiu. La 1863 a început să scoată o revistă intitulată *Organul pedagogic*, în care tratează o serie de probleme de educație în lumina ideilor pedagogice ale lui Herbart. Mai târziu scoate un *Compendiu de pedagogie* apoi un manual de psihologie (*Psihologia empirică sau știința despre suflet în marginile observațiunii*). Mai publică vre-o câteva cărți de citire pentru școlile populare.

Reputația sa timpurie de bun pedagog și-a câștigat-o prin

articolele sale din *Organul pedagogic*, în așa măsură încât Regele Carol I-a chemat încă în anul 1866 la Direcțiunea Școalei Normale nou înființată, la București. Scrierile sale de mai târziu i-au întărit și mai mult această reputație. Să analizăm mai de aproape motivele care i-au creat și răspândit faima aceasta.

Ideile lui Herbart, ca și expunerea lor sistematică, au fost o noutate pe timpul acela. I. Popescu a reușit nu numai să pătrundă aceste idei, ci să le și redea într'o formă sistematică științifică, neobișnuită în literatura pedagogică românească. Compendiul de pedagogie și manualul de psihologie sunt o expunere fidelă a principiilor școalei lui Herbart într'un spirit curat herbartian. Pedagogia noastră nu numai că nu ținea seamă în deajuns de principiile psihologice, care trebuiau să stea la baza ei, ci ideile pedagogice se întemeiau mai mult pe tradiție, decât pe știință. Prin urmare două au fost motivele principale, care i-au stabilit reputația de bun pedagog: 1., noutatea ideilor aduse de el din apus; 2., forma sistematică în care aceste idei au fost expuse.

Aceste două motive au fost atât de puternice încât laturile slabe ale pedagogiei lui Popescu au trecut aproape neobservate. Cine răsfoește atât manualul său de pedagogie cât și pe acel de psihologie va putea observa îndată un lucru: lipsa unei pătrunderi a realităților de la noi și a adaptării principiilor herbartiene la aceste realități. În ambele cărți sunt expuse principiile științifice, pedagogice și psihologice, în spiritul școalei lui Herbart. Manualele sale sunt de așa natură încât pot fi întrebuințate la noi ca și în altă țară, indiferent de specificul etnic. Și această notă a concepțiilor lui Popescu nu este numai un rezultat al spiritului raționalist, care caracterizează principiile lui Herbart, ci și al firii sale, care se temea de o eventuală transgresiune a hotarelor permise de știință. Așa, la critica lui Maiorescu, adusă de acesta manualului de psihologie, pe motivul că nu ar fi destul de științifică întrucât amestecă nota creștină și națională, răspunde, la a doua ediție a cărții, prin omiterea acestor chestiuni.

Nu numai manualele de psihologie și pedagogie au fost pătrunse de spiritul raționalist alui Herbart ci însăși cărțile de citire pentru școlile populare. Aceste cărți sunt admirabil și sistematic elaborate, pe baza principiului ideilor concentrice. însă le lipsește acel suflu cald care să le facă iubite de copiii cu

alt spirit decât acela german.

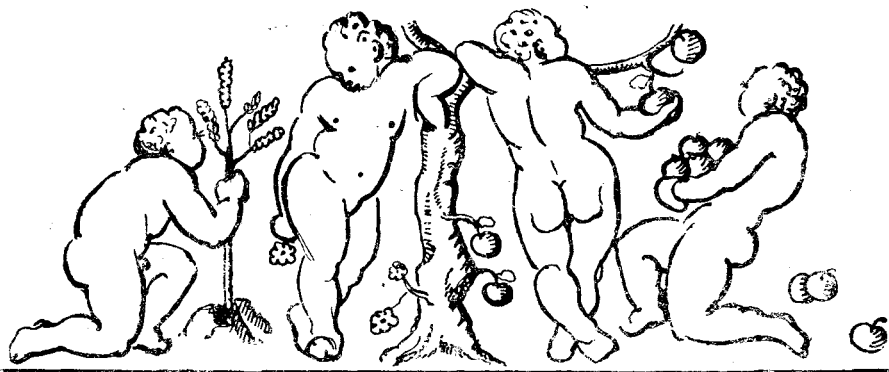
Cu totul altfel ni-l descrie *P. Span*, în atitudinea sa la catedră. Aci, în fața tinerilor, pe care îi pregătea pentru viitoarea misiune de culturalizare a maselor unui popor conștient de specificul său național, părăsea raționalismul spiritului german și judeca realitatea așa cum se prezenta în condițiile de aici. Nu se mai gândea la îndrumările, care ar fi valabile pentru toată lumea ci se gândea, în primul rând, la poporul pe care elevii lui, ca mâine, vor fi chemați să-l conducă, în condiții sociale și politice cu totul deosebite de ale poporului german. Însă chiar și aceste îndrumări își păstrau nota raționalistă.

Astfel se prezintă primul herbartian din Ardeal, ca un dascăl, care nu a reușit să împace în teorie, așa cum a împăcat în practică, noul spirit științific al pedagogiei cu caracterul și nevoile etnice ale poporului românesc. Ceeace a făcut în practică n'a avut curajul să exprime în cărțile pe care le-a scris.

Lucian Bologa.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Acelaș drum

Urmăm demult în lume-aceeași cale,
În cer ne ocrotește-aceeași stea
Și'n fiecare clipă-a vieții tale
Am împletit o clipă din a mea.

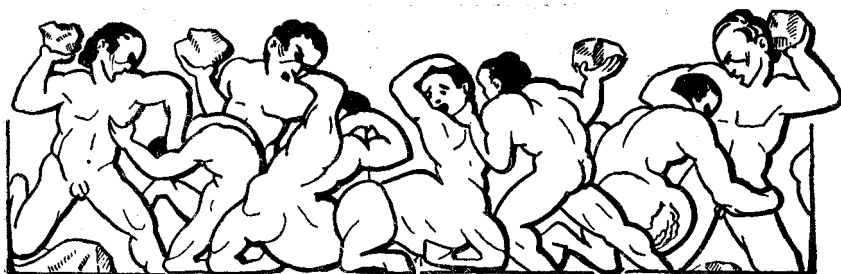
Aceleași bucurii și suferințe
Le-am îndurat cu zâmbet și cu plâns
Și'nchinători aceleiași credințe
Norocu'ntreg în suflete l-am strâns.

Azi nimeni nu mai poate să despartă
Trecutul geamăn, tors dintr'un fuior . . .
Lăsăm în lume plângerea deșartă
Și ne'ndreptăm senini spre viitor.

TRAIAN MARCU

Polemica postumă Foch—Clémenceau

Îndată după războiul mondial, principalii lui diriguitori civili și militari au început să-și publice „memoriile”. Puține din volumele cu astfel de conținut erau scrise fără preocupare; cei mai mulți au scris pentru a-și explica acțiunea, pentru a arăta partea lor de contribuție, sau pentru a răspunde unor „acuzatii”. Celor chemați să-și pună în joc doar viața, le-a revenit acum rolul să citească și să aprecieze. Și toți constatau, cu părere de rău, că cei cari au jucat rolul decisiv, făuritorii victoriei, mareșalul Foch și Clémenceau, singuri, nu au nimic de spus, lăsând altora poate generațiilor viitoare, să stabilească contribuția lor, să le judece conduita. Când, iată că după dispariția dintre vii a *mareșalului Foch*, un intim al acestuia publică un volum de convorbiri cu el, cari au avut darul să provoace din izolarea lui voită, pe *Clémenceau*, care numai câteva zile înainte de a închide ochii, a dat o ultimă dovadă a temperamentului său vulcanic și a talentului său de viguros polemist.

Părinții victoriei au vorbit, astfel, sau, mai bine, au convorbit, de dincolo de mormânt, lovindu-și săbiile într'un scântecetor duel, spre uluirea, dar și spre ineresul viu al posterității. Foch a aruncat mănua și Clémenceau a ridicat-o, fără șovăire, făcându-i doar un singur reproș, că mareșalul a încredințat unui „trecător“ această ispravă.

Dar care este obiectul disputei celor doi titani, în care se arată gata să intervie și alții — între cari d. *R. Poincaré* și generalul *Weygand* ținând partea lui Foch — spre a o continua? Care sunt argumentele și mijloacele de demonstrare ale

fiecăruia? Mareșalul Foch, în notele revăzute ale dlui *Raymond Recouly*, co-directorul publicației *Revue de France*, se arată nemulțumit de tratamentul ce l-a avut din partea fostului președinte al Consiliului de miniștri, în tot timpul comandamentului unic și în timpul conferinței de pace, când, cu toate strărunțele sale (ale generalului), a renunțat la susținerea tezei de a încorpora, prin tratatul ce se elabora, Renania la Franța.

Mareșalul Foch afirmă, că Clémenceau voia comandamentul suprem al armatelor aliate din Franța, pentru sine, și că numai opoziția englezilor a decis numirea unui militar, a sa, în această calitate. În timpul comandamentului, apoi, Clémenceau a cerut stăruitor să determine, dacă altfel nu era cu putință, printr'un ordin, la acțiune armata americană în formațiune; generalul Foch a refuzat să forțeze situația, și se declară mulțumit că, rezistând șefului guvernului francez, și-a păstrat prietenia generalului *Pershing*, care avea ambiția să-și formeze armata și să acționeze apoi autonom.

Clémenceau răspunde la acestea: a cunoscut pe generalul Foch înainte de războiu, când l-a numit comandant al Școlii de războiu și titular al unei catedre de strategie, anume înființată pentru el; l-a numit fără să țină seamă de „legăturile sale cu Congregația lui Isus”. În timpul războiului, prieteni comuni i-au apropiat: generalul Foch însă se preocupa mai mult de chestiuni de persoane, și i-a făcut impresia că e plin de sine. Odată s'a trezit cu un bust al generalului, și aducătorul povestea că asemenea busturi au fost trimise și altor personalități. Când a venit Clémenceau în fruntea guvernului, ocupând și ministerul războiului, generalul Foch era șef al Marelui Stat Major. În această calitate a fost un fel de consilier tehnic prezent la toate ședințele Consiliului de războiu interaliat dela *Wersailles*, care coordona acțiunea trupelor Antantei. În urma atacurilor tot mai puternice ale germanilor, fiind iminentă o spargere a frontului în punctul de joncțiune a trupelor franceze și britanice, la sfârșitul lui Martie 1918, se impunea o măsură decisivă: *comandamentul unic pentru înlăturarea dificultăților de coordonare a eforturilor*, în care fiecare voia să și-le cruțe pe ale sale. Dar englezii se opuneau: generalul *Haig*, auzind de o astfel de propunere, s'a sculat de la masă și a declarat că în afară de Regele său nu poate recunoaște nici un alt comandant. Situația devine tot mai grea și atunci, interve-

nind *lordul Milner*, trimis al guvernului de la Londra, la conferința de la *Doullan*, în 26 Martie, comandamentul unic, în sensul de a coordona acțiunea armată a aliaților pe frontul de West, este conferit generalului Foch. Clémenceau dă în anexă raportul lui Milner din care rezultă că generali englezi au preconizat un comandament Clémenceau cu Foch șef de Stat Major, dar că în urma unei întâlniri cu Foch, generalul Wilson a susținut un comandament Foch.

În ce privește „conflictul” pe chestiunea armatei americane, Clémenceau răspunde foarte documentat, arătând că însuși Foch într’un raport cetit la o conferință interaliată, a cerut, susținut de Clémenceau, o grăbire a trecerii la acțiune a armatei americane; acest raport a fost adus la cunoștința președintelui Wilson care n’a avut nimic de obiectat, dimpotrivă, a sporit contingentele trupelor imbarcate pentru Europa. Când, prin urmare, el, Clémenceau, îngrijorat de lipsa de oameni pe front, solicita intrarea unei părți a armatei americane în foc, nu făcea decât să fie în nota raportului lui Foch; de altfel susținea și teza că armata americană e bine, pentru propria ei educare, să cunască focul înainte de a fi acționat autonom. Se știe că Clémenceau a încheiat scrisoarea sa către Foch: *Patria vă comandă, să comandați*. Foch declară că n’a ținut nici un cont de ea. Deși Pershing a știut de acest demers care preconiza eventuala lui schimbare, nu și-a scuns nici odată prietenia nici față de Clémenceau.

Cine are dreptate în această chestiune? D. Poincaré a intervenit în discuție cu un articol, apărând pe Foch, și declară că America nici nu recunoscuse comandamentul unic și că Clémenceau cerea lui Foch să dea ordin unei armate ce se pusesese la dispoziția lui, dar cu al cărei comandament guvernul de la Washington nu-l investise formal. Chestiunea n’a putut fi sulevată — reesă din tonul „convorbirilor” — decât din o ranchiună a mareșalului împotriva fostului șef al guvernului francez și al său.

Chestiunea Renaniei este mult mai pe larg debătută. Nu formează un „incident”, ci marea cauză a unei divergențe neaplanate. Mareșalul a susținut încorporarea Renaniei din „motive strategice”: Franța și deci lumea civilizată și aliații, nu vor avea *garanția* unei păci durabile dacă Franța nu va avea o graniță strategică la Rin, care s’o scape de orice surpriză.

A susținut această teză într'un raport, în fața șefilor puterilor aliaste, a consiliului de miniștri francez și a plenului Conferenței de la Versailles, o zi înainte de a fi înmănat tratatul Germaniei. Nu a fost susținut de Clémenceau, care și-a însușit teza la început, pentru a o părăsi în schimbul promisiunii unui pact de alianță și garanție din partea Americii și Angliei, care însă, n'a avut o a doua zi.

Clémenceau răspunde, descriind conduita mareșalului în timpul armistițiului și a tratatelor de pace. Spune că a făcut acte de insubordonare și că aliații au înfățișat chiar numirea unui alt comandant-șef. A renunțat la Renania, nedorind pământ locuit de populație germană, nevrând o a doua Alsacie-Lorenă, când aliații îi oferau în schimb un tratat de garanție, care n'a putut fi încheiat a doua zi din cauza reizolării Americii și din cauza că guvernele franceze următoare nu l-au cerut. Teza lui Foch, însușită și de d. Poincaré, dar numai când vorbește în țară, nu și în străinătate, e teza veche a granițelor strategice care a prilejuit atâtea războaie, teză incompatibilă cu ideea de justiție și a autodeterminării popoarelor, pe cari le propovăduia noul tratat și pe cari le cerea pacea viitoare pentru a fi durabilă. Franța nu făcuse un războiu de cucerire și aliații îi garantau integritatea printr'un pact.

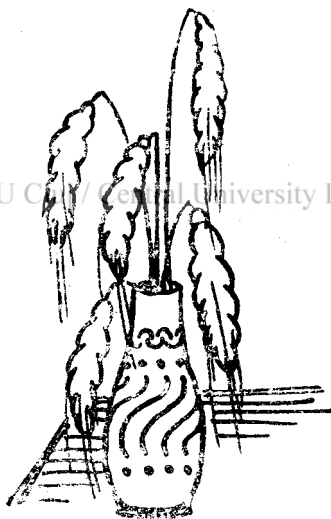
Clémenceau impută mareșalului că protestează împotriva acestui tratat părându-i-se insuficient, și n'a protestat împotriva mutilărilor lui: neratificarea de către America, Locarno, planurile *Daves* și *Young* cari reduc reparațiile Franței dela 136 miliarde mărci aur, la 22 miliarde, reabilitarea lui *Cailloux* și *Malvy* cu concursul dlui Poincaré etc.

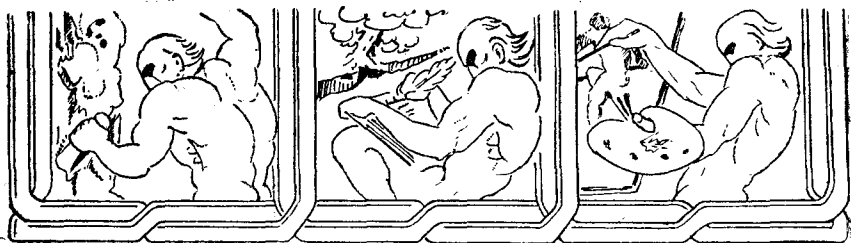
Aceasta este în linii fugare marea răfuială. În jurul acestor chestiuni se învârtesc cele două volume: *Le Memorial de Foch* și *Grandeurs et misères d'une victoire*. În special cartea lui Clémenceau are un material mult mai bogat; pagini cari era păcat să nu vadă lumina zilei.

În frunte cu d. Poincaré, foarte des amintit, combătut și atacat în „răspunsul” lui Clémenceau, cercurile conducătoare ale Franței au regretat profund această polemică. Răspunderea o poartă, evident, cel care a început, și din nefericire nu se dubitează că Mareșalul, care și-a scris memoriile, o expunere tehnică pură a războiului, a vrut să apară și, în acest scop, a revăzut și corectat convorbirile cu d. Recouly.

Pentru observatorul imparțial nici unul nici altul din cei doi făuritori ai victoriei nu iese micșorat: s'au complectat admirabil, dar fiind ambii dominați de voință, s'au ciocnit. Puterea militară nu a voit să se împace cu soarta de subordonată și cel mai ilustru reprezentant al ei s'a răsvrătit . . . din mormânt, nu fără a primi însă, cuvenitul răspuns.

Gherasim Pinte.

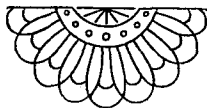
De sute de ori...

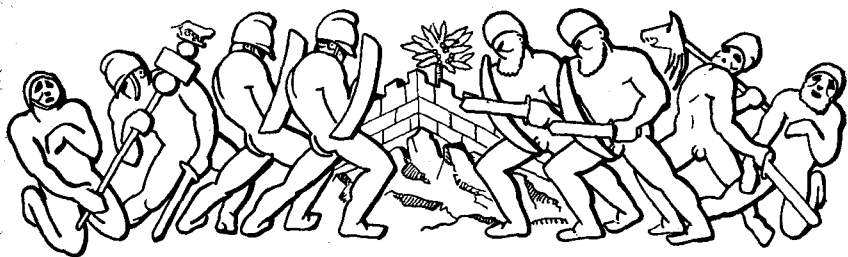
de sute de ori
s'a arătat umbra uriașe a pumnului nostru
pe cerul acestor târguri sătule...

de sute de ori
mulțimile au tresărit pe-aici cu moartea'n oase,
auzind parcă pe-aproape
pași luți de opinci
și porunci sîngeroase...

de sute de ori
grofii au urlat, prin somn, în albele lor culcușuri,
simțind parcă 'n piept fulgerându-i
năprasnice cuțite moțești...

A. COTRUȘ

Scrisori din Paris.

Propagandă românească

I.

Vor fi printre noi și de aceia cari își închipue că propaganda românească în străinătate, cerută de atâția și înfăptuită într'o oarecare măsură, este un lucru de puțin folos, acum când nu mai avem să prezentăm Europei un memoriu cu revendicări naționale, un instrument prea puțin elegant, capabil să provoace la europeanul din Apus o oarecare strâmbătură de nas. Se înșală grozav cei ce gândesc astfel.

Propaganda este ceva tot atât de necesar pentru raporturile de astăzi dintre popoare, pe cât este de necesară școala pentru raporturile dintre cetățenii unei țări sau dintre membri unei națiuni. Propaganda este dascălul veșnic treaz care neîncetat împarte cunoștinți șefilor de state cași întâiului venit de pe stradă; este „factorul responsabil“ nevoit să dea în fiecare clipă răspuns unei întrebări abia îngăimate și să transforme îndoiala în certitudine; este misionarul însuflețit, capabil să deștepte o anumită stare de spirit în cei cărora li-se adresează și să pregătească astfel terenul unei acțiuni pozitive. Mai mult decât școala, al cărei rost rămâne totdeauna ideal, propaganda poate servi tot atât de bine o „cauză“ nedreaptă și neomenească, pe cât de ușor poate servi domnia adevărului în viața internațională.

Raporturile dintre popoare variază neîncetat. Să ne gândim numai la raporturile dintre poporul român și popoarele din Apusul Europei până la începutul veacului trecut. De o parte, în Apus, popoare cu o viață istorică îndelungată, cu un rol conducător în viața omenirii, ceea ce le îndreptățește să-și atribue nu numai o

„misiune istorică“ individuală, ci și o funcție de răspundere în viața internațională. De cealaltă parte un popor obscur, care apărea din când în când numai în lumina istoriei și abia pentru câte o clipă, căzând după aceea din nou în întunerecul unei existențe oarecum vegetative, pentru perspectiva marelui istorii. Dar acest popor obscur avea în el puteri nebănuite și o primăvară frumoasă din viața omenirii îi deșteaptă aceste puteri amorțite, îi alimentează vitalitatea, îi ațăță dorințele și îl face să creadă, cu acea tărie pe care o dă tinerețea unei credințe, că și el are o menire istorică și că este vrednic de un rol mai înalt în marea comunitate a vieții internaționale.

Inchipuiți-vă acum marea sarcină care consta în a obișnui lumea apuseană să se uite cu alți ochi la acest popor obscur până ieri, dar de acum înainte aspirând la o altă soartă, marea sarcină de a ajuta împlinirea acestei aspirații și în același timp de a câștiga recunoașterea legitimității ei din gura popoarelor apusene. Această sarcină și-a luat-o asupra sa propaganda românească, propagandă în senz ideal sau mai bine zis în senz sintetic, adică acea acțiune care depășește valoarea unei formalități birocratice și pe care o poate face tot atât de bine cel însărcinat cu o misiune oficială ca și simplul particular, dacă are sufletul înclinat spre aceasta. Căci, în acest fel înțeasă, propaganda este una dintre nobilele creații ale spiritului omenesc.

Astăzi vremurile s'au schimbat. Astăzi, după un veac și mai bine de eforturi, între împrejurări când favorabile când nefavorabile, acel popor obscur din pragul veacului al XIX, este în plinătatea puterilor lui, este voinic și capabil ca un cenușotcă spălat și îmbrăcat în haine noi, iar lumea apuseană, care și-a păstrat funcția conducătoare, s'a obișnuit să-l socotească astfel. Dar astăzi popoarele europene, printre cari ocupăm un loc așa de deosebit față de cel avut înainte de asta cu mai bine de o sută de ani, și-au formulat un nou ideal, împlinirea căruia va crea cu totul altfel de raporturi între popoare. Dacă e adevărat că ideea unității politice a Europei e veche — istoricul ei poate fi urmărit cel puțin până la Napoleon — nu-i mai puțin adevărat că ideea unei strânse legături între statele europene numai în zilele noastre a apărut într'o formă cu puțințe de înfăptuire. Și tot atât de adevărat este că de o vreme încoace pășim spre realizarea acestei idei, și evoluția se va accelera cu atât mai mult cu cât se va preciza mai bine că noua organizație spre care se tinde nu pretinde distrugerea speci-

ficului etnic al factorilor componenți, ci numai o coordonare a acțiunilor lor de orice natură.

Insuși locul ce-l avem astăzi în societatea popoarelor europene ne atribue un rol *activ* în această nouă fază de evoluție. Acest rol trebuie să-l acceptăm și el este mândria noastră. Dar spre a putea împlini această misiune trebuie iarăși să convingem lumea — adică nu numai pe vecini, ci și popoarele îndepărtate — că suntem nu numai un popor voinic, cum dovedesc granițele largite ale patriei noastre, dar că suntem și dotați cu acele calități sufletești care ne dau dreptul să aspirăm la o creație culturală valoroasă, menită și ea să ocupe un loc în tezaurul creației universale. Atribuim această sarcină iarăși propagandei românești și ne închipuim că această operă de valorificare în afară va merge paralel cu o sporire a valorii intrinsece a creației înseși, precum s'a întâmplat și în veacul trecut cu acțiunea proprie acestui veac.

Ca să coborâm în domeniul concretului, credem că trebuie să întregim propaganda politică a veacului trecut cu o altă propagandă, menită să facă cunoscută lumii *știința* românească și *arta* românească, în toată varietatea ei actuală și în toată virtualitatea ei, cu alte cuvinte *cultura românească*. Căci dacă am ajuns să spunem între noi că geniile noastre naționale bat geniile universale recunoscute ca atare de lumea întreagă, trebuie să știm această lume să recunoască și ea acea parte de universal care există într'adevăr în geniile noastre, adică să facem cunoscută lumii opera acestor creatori. Căci lumea o cunoaște prea puțin și câtă vreme această cunoștință nu e transformată în monedă curentă, orice inițiativă de mare anvergură a noastră poate părea o prezumție.

Paris, April 1930.

Olimpiu Boitoș

Electoratul pragmatic. Știința politică s'a ocupat prea mult, pe de o parte cu idealul și pe de alta cu anormalul și cu incidentalul. Profesorul *Francis S. Wilson* dela Universitatea din Washington, într'un articol pe care-l publică în *The American Political Science Review*, Aprilie 1930, își propune, întrebuițând metoda pragmatică de investigație, să confrunte idealul cu realitățile și să dea o justificare compromisului care rezultă din contactul lor. Dsa consideră pragmatismul în politică, mai mult decât o teorie a adevărului sau o metodă de precizare a adevărului; pragmatismul de fapt devine o justificare a unui program în care idealul este probat de către efectiv.

Profesorul american are în vedere, în primul rând, sufragiul, așa cum funcționează el într'o formă de guvernământ democratică și schițează următoarea teorie: *că potențiala participare a unui cetățean la vot este mai importantă decât participarea lui constantă; că vitalitatea democrației derivă, din dreptul pe care-l are un cetățean de-a protesta, de a se apăra*, nu din faptul participării lui credincioase la orice consultare a corpului electoral; că dreptul de-a vota nu este o funcțiune, un post public de încredere, sau un drept natural, ci un privilegiu acordat într'un sistem democratic individului pentru a se putea apăra.

Două cauze principale contribuie ca numărul votanților într'o consultare electorală, să nu acopere numărul real al celor înscriși în liste, sau îndreptățiți să voteze. Cetățeanul modern este absorbit — spune profesorul american — de multiplele exigente ale societății complexe de azi (în țară la noi se poate aplica această constatare la electoratul urban N. B.) așa încât el nu are timp să folosească dreptul său de vot pentru un interval cât de scurt, când nu are un interes special.

Pe de altă parte forma de guvernământ constituțională în vremece, la origine a fost destinată să prevină formele mai îndrăznețe ale tiraniei, a făcut apt Statul ca prin mașinăria sa internă, să controleze abuzul și a dat vieții politice o stabilitate care o face

conformă cu așteptările generale ale opiniei publice. Mai precis : o constituție este mai mult decât un sistem de limitări impus asupra guvernământului, este sinteza opiniei publice a unei generații (chiar despre Constituția română se poate spune acest lucru, deși a fost votată prin mijloacele cunoscute de către un parlament liberal. Majoritatea principiilor din constituția noastră sunt perfect democratice și au fost impuse în ultima analiză de către opinia publică N. B.). Constituția reprezintă organizarea opiniei stabile și atâta vreme cât cetățeanul individual participă la prevederile sale, el le poate considera în mod sigur preservate. El nu are nevoie să se ducă la urnă la fiecare consultare electorală, viața sa, libertatea și proprietatea sunt sigure în mâinile guvernului.

Profesorul dela Washington face în treacăt unele aprecieri cari pentru cei cari nu sunt familiarizați cu punctul său de vedere pot să sune paradoxal. Anume : *Cetățeanul numai când are vre-un interes pe care el îl concepe lezat de către Stat, sau de o anumită politică, simte nevoia unui drept de a protesta și în acest caz dreptul de-a vota pentru el devine efectiv. De aici rezultă că cetățeanul, abținându-se dela vot, demonstrează din nou că guvernul său constituțional lucrează.*

Și acum concluzia : Democrația este un principiu mai plin de viață într'un sistem de guvernământ când este bazată pe dreptul protest potențial și recunoscut al tuturor votanților calificați și nu prin continua participare a fiecăruia în treburile guvernului. Corpul de cetățeni inactivi este totuși realul electorat. Credința politică a acestuia este cristalizată în legile fundamentale și dă substanță domniei legilor care este inima unui guvern constituțional. Bunul cetățean se dovedește ca atare prin atitudinea și intenția care o manifestă față de ordinea socială și nu prin participare politică.

Londra, Aprilie.

V. W.

Un frumos tribut, aduce *d. Prof. R. W. Seton-Watson* în revista londoneză „*The Contemporary Review*“ (Martie 1930) Președintelui *Masaryk*, cu prilejul aniversării celor 80 de ani pe care i-a împlinit „părintele Republicei Cehoslovace“. Tributul constă dintr'o erudită biografie politică, pe care o face șefului de stat filozof, acest mare și nobil englez, care privește cu un interes și o încredere paternă legitimă evoluția tinerelor State ridicate pe ruinele monarhiei austro-ungare.

O mare parte din această biografie este rezervată carierei președintelui de republică cehoslovac de dinainte și din cursul războiului mondial. Asupra rolului politic postbelic al acestuia, insistă în ultimile pasagii, precizând două trăsături: șeful de stat arbitru, și șeful de stat educator. Prima trăsătură, sub un regim constituțional este mai puțin pronunțată la un șef de stat când guvernanții responsabili sunt leali și când opinia publică este stăpână necontestată. Totuși d. Prof. R. W. Seton-Watson consideră rolul de colaborator al președintelui Masaryk de important „în rapida consolidare și normala dezvoltare a noului Stat, deși el va fi întâiul care să nege, că ar fi fost pentru aceasta indispensabil“. Următoarele aprecieri sunt, credem, demne de relevat:

„El niciodată n'a pierdut vre-o ocazie de a împinge (noul stat) spre linii democratice (a fost doar adeseori acuzat că acordă o nimerită favoare curentelor de stânga) și s'a pus în permanență deacurmezișul șovinismului și al reacțiunei“.

... „Mult din efortul Președintelui s'a îndreptat spre despoliticianizarea administrației și spre promovarea unei politici de înfăptuiri și de economii“... și mai departe: „el a salutat călduros triumful „activismului“ în 1926, cu atât mai mult cu cât acesta cuprindea abandonarea exageratului centralism în favoarea unui plan moderat de autonomie provincială“.

Șeful de stat educator, este ilustrat de către d. prof. R. W. Seton-Watson, cu o seamă de considerații asupra activității președintelui ca gânditor democrat și ca învățător al doctrinei democratice în rândurile tinerei generații. (Această activitate a președintelui republicii cehoslovace este îndeajuns de cunoscută publicului nostru ca să mai insistăm asupra ei N. B.).

D. Prof. Seton-Watson încheie într'un omagiu adresat Cehoslovaciei prin părintele și Președintele ei, care vibrează de dragoste și pe care — ierteni-se slăbiciunea — îl invidiem aliatei noastre vecine.

Gh. M.

Redacționale

Numărul de față al *Ardealului Tânăr* apare cu o regretabilă întârziere. Imprejurări neprevăzute, independente de voia noastră, ne-au silit să zăbovim o clipă, pentru a organiza astfel apariția revistei în viitor, încât continuitatea redacției și tipăririi ei să nu mai sufere nici-o știrbire. Cerem iertare cetitorilor noștri pentru această întârziere, inteligibilă pentru toți aceia cari cunosc, în parte măcar, imensele dificultăți cu care are de luptat orice publicație începătoare. Încă o lămurire: în lunile de vară revista va apare odată la lună, urmând ca din toamnă să-și reia apariția normală.

Ardealul Tânăr.

F. Cambó: Les Dictatures (Librairie Félix Alcan 1930). Teoreticianul democrației spaniole a prins momentul prăbușirii dictaturei lui Primo de Rivera, pentru a publica un studiu foarte interesant asupra dictaturilor. Adversar hotărât al acestui sistem, încearcă totuși să examineze problema cu o obiectivitate ce face cinste doctrinarului. Cambó pornește dela constatarea, că ivirea dictaturilor nu este întâmplătoare, că ele sunt produsul unor stări politice morbide și că apar și sunt — până la un punct cu dreptate — prezentate ca singura măsură de salvare a țărilor din ghiarele unei catastrofe politice iminente; cele mai bune dictaturi, dictaturile părintești, s'au dovedit in-

să, mai dăunătoare pentru evoluția și progresul ulterior al unei țări, decât un regim democratic imperfect. Dictaturile cele mai bune prezintă marele dezavantaj al necunoscutului zilei de a doua, după înlăturarea ei, asigurarea succesiunii este cu atât mai grea cu cât nu există nici o mulțime contestată care să continue sistemul, iar o revenire la normal se izbește de dificultatea cea mare: dictatura distruge mai ales acea clasă de conducători, elita, care aspiră să joace un rol în politică. Națiunea are atrofiată una din funcțiunile sale cele mai de căpetenie.

Cambó compară începutul și sfârșitul dictaturei cu o casă izolată și fără uși, unde se intră prin fereastră și de unde se iese prin acoperiș. Instituirea dictaturei se face totdeauna printr'un act de violență; dictatorul nu datorează nimănui răspundere pentru actele sale, a căror singură justificare este interesul public pe care-l servește, așa cum îl înțelege el. Presupunând suficientă inteligența din partea dictatorului și în special o indispensabilă recunoaștere a competenței celor aleși de colaboratori, dictatura prezintă, evident, avantajul că poate să dea cele mai potrivite soluții fără nici o dificultate, căci nimeni nu i se poate opune.

Instituirea dictaturii e facilitată de mai multe împrejurări ce caracterizează o stare morbidă a democrațiilor în devenire. Așa:

Criza parlamentarismului, care a dus pe Mussolini la putere în Italia. Criza parlamentarismului își are cauza atât în natura și aplicarea legilor electorale, cât și în modul de a lucra al parlamentelor puse în fața unor

probleme mereu altele, îndeobște mai concrete, mai de specialitate decât înainte; nu trebuie, apoi, uitat noua tactică de luptă adoptată de partide în anumite țări, obstrucționismul reciproc dus la absurd.

Criza democrației, în sensul că a slăbit sentimentul de datorie, democrația-datorie e uitată, pentru a avea în vedere numai democrația-drept. E vorba, în primul rând, de gradul în care majoritatea cetățenilor se preocupă de mersul treburilor publice și interesul de a vota pentru un partid sau altul. În America acest interes e foarte viu; în timpul alegerilor americane, Europa e evacuată de vilegiaturisti.

Criza morală, crescută după război; un val de egoism, goana teribilă după un câștig maxim, un dezechilibru care a transpus lumea să trăiască la o temperatură foarte ridicată.

Iar, în general, țările în care dictatura a fost, e, și poate fi posibilă, în orice zi, sunt țările cari se caracterizează, în toate privințele, printr'un indice foarte scăzut a tot ce înseamnă stigmatul civilizației, și unul foarte ridicat a tot ce mărturisește o stare de inferioritate; așa: analfabetismul; mortalitatea; numărul expedițiilor postale pe cap de locuitori; exportul unei țări pe cap de locuitori etc. Geograficește, Europa se împarte, în această privință, în două, printr'o linie, care ne aruncă și pe noi în a doua categorie. În calculele lui Cambo, România trece drept țara în care o dictatură se poate ivi din zi în zi; în multe privințe consideră regimul ei de după război, ca foarte asemănător, prin unele metode întrebuintate, cu o dictatură inferioară.

Evident, Cambo nu admite dictatura. Nu mai puțin însă, el constată că ea e o consecință fatală în țările în care democrația e înflorită cu aceste stigmate ale descompunerii. Trebuie, prin urmare, combătute aceste păcate, combătute, căci o democrație plâpândă în plină desvoltare, are consecințe mai fericite, decât cea mai paternală dintre dictaturi. Cambo citează două exemple: Argentina și Mexico, după anul 1870; întâia țară a mers din zguduiri, în zguduiri, caracterizate de ciocnirile sângeroase dintre partide, evoluția a șters însă, totul a transformat până și natura luptelor

politice și azi contează drept cea mai puternică și mai sigură de viitorul ei, dintre toate țările Americii de Sud. Pe câtă vreme Mexico: în vremea luptelor deosebit de vii din Argentina, era tot timpul de 30 ani sub părinteasca oblăduire a lui Porfirio Diaz; dar dela plecarea lui, haosul stăpânește atmosfera nefericitei țări, fără să fie întrezărit atomul a cărui mișcare să aibe șansa de a produce o dără cristalizatoare.

Există însă „dictaturile legale“, cum a fost, în Franța, aceea a lui Clemenceau la sfârșitul războiului, a dlui Poincaré, când cu bătaia francului. Dar acestea sunt, dimpotrivă, o dovadă de vitalitate a regimului democratic care le-a făcut posibilă apariția, le-a suportat acordându-i întreg concursul, și le-a trecut fără nici o zdruncinare.

Dacă n'ar fi decât problema continuității, într'o evoluție permanentă a vieții unei colectivități, pe care o dictatură — cea mai bună — vine s'o întrerupă brusc, să-i producă ani de zbcium și sterilitate, în schimbul unor beneficii trecătoare și discutabile. Dacă n'ar fi decât zdruncinarea cauzată de un regim care înăbușe orice gând și voință, pentru ca, disparând cu aceeași bruschetă, să arunce o națiune, fără cap și fără picioare, dezvățată de a respira cea mai ușoară adiere de libertate, în ghiarele anarchiei — dacă n'ar fi decât acest mare inconvenient și încă, patrioților și celor dormici de progres, trebuie să li se lămurească adevărul că popoarele nu s'au simțit fericite nici de absolutismul unor dinastii, cu cari li se identifica istoria și cari părea că le este garanția unui viitor sigur...

G. P.

Criza partidului liberal. În momentul în care Principele Carol a coborât din avionul ce-l aducea din exil, în sânul partidului liberal a izbucnit o adevărată panică. Se povestește, de ex, că d. Vintilă Brătianu, neobiceiuit să fie pus „în fața unor fapte împlinite“, a căzut pradă unor friguri de conștiință atât de despotice încât a fost necesară intervenția imediată a medicului său curant. Lucru perfect explicabil. Nenorocirile ce s'au abătut

peste capul acestui „șef mult încercat“, în ultimii ani ai carierei sale politice, sunt atât de cumplite încât e de mirare, în adevăr, cum le-a putut suporta. Căci dela plecarea din țară a fostului moștenitor al tronului și până la recența restaurare s'au petrecut evenimente de cel mai autentic dramatism pentru d-sa. Astfel, ca să cităm numai pe cele mai însemnate, amintim că țara s'a scuturat, nu de mult, de tutoratul său financiar, trecându-l *ad acta* cu întreg cortegiul de *rezoane de stat* cari ne-au sărăcit până la piele, triumful democrației l-a silit în al doilea rând, pe cel mai trufaș deținător al înțelepciunii noastre politice, să se întoarcă, vai cu ce rezultat! — Spre masele populare și să-și pipăie încă odată minuscula popularitate în alegerile generale județene și comunale. Pupăză peste colac, s'a întâmplat apoi, ca a doua zi după ce d-sa încercă un fel de *ierarhizare* a Regenții să intervină *restaurarea*, în ciuda tuturor calomniilor josnice, răspândite în broșură.

Dar criza șefului nu va rămâne un fenomen individual. Ea se va generaliza într'o criză a partidului liberal însuș, care, după atâtea semne ce i s'au arătat, nu va putea să mai dăinuiască decât primenindu-și radical moravurile, mai precis *năravurile*...

De atfel ei însuși pare a fi înțeles acest elementar crâmpeiu de adevăr. Prin glasul tânărului *Gheorghe Brătianu* s'a ridicat un steag de purificare a cadrelor vechi, s'a dat un semnal de aspră revoltă împotriva mentalității lui dezastruoase și, după toate semnele, revolta de-acum va sfârși într'o formă spărtură.

Piatra de încercare a Sovietelor: industrializarea. Sovietele sunt în al 2-lea an de aplicare a planului lor de 5 ani pentru industrializarea țării. Ca rațiune și ca țară agricolă bazată pe

o majoritate țărănească de mici proprietari și ca să ne folosim în cele din urmă de un eufemism, ca Stat, care are o alianță defensivă cu Polonia, orice mișcare politică, economică sau socială care se petrece în Rusia de azi are un interes deosebit pentru noi. La ordinea zilei sunt actualmente, două probleme rusești cari sunt extrem de importante pentru politica de autoconservare a Statului român, una este cea amintită mai sus, a doua, consecința a acesteia, politica de colectivizare a pământului cultivabil urmată în ultimul timp de către Soviete. Îndeosebi această din urmă manifestație a politicii economice sovietice ne este prețioasă pentru că poate fi exploatată și transformată în armă de apărare, ea poate fi coborâtă și cu drept cuvânt ca o primejdie de moarte, în conștiința clasei noastre țărănești, obținând astfel o formidabilă apărare națională-spirituală pe lângă cea materială care cade în seama politicii ponderabile.

Care este adevăratul aspect al sforțărilor economice pe care de dată nouă le fac Sovietele? Întrebarea aceasta a primit atâtea răspunsuri încât e greu să alegi pe cel mai plauzibil corespunzător al adevărului dintre ele.

În revista americană „Foreign Affairs“ vol. 8, No. 3, April 1930, sub titlul „Piatra de încercare a Sovietelor: industrializarea“, economistul Bruce C. Hopper, publică un studiu compact asupra „planului de 5 ani“ a cărui primă trăsătură remarcabilă e că sforțările economice ale Sovietelor sunt luate în serios. Evident aparența de sine ira et studio a acestui studiu poate să aibă o explicație de tendințe, e cunoscut doar interesul pe care-l are o parte din capitalul american în întreprinderile industriale sovietice.

Economistul american pune între cauzele cari au determinat Sovietele să ia asupra-le acel gigantic plan de industrializare eșalonat pe 5 ani, una pe care o găsim și la baza politicii țariste, anume contingentul crescând de supra populație din unele regiuni, care nu poate fi absorbit decât prin industrializare.

A doua rațiune care impune — în opinia Sovietelor — industrializarea, este faptul că e singura cale care duce la socialism. Ne permitem

să cităm următorul pasagiu rezumativ din respectul studiu: „Programul comunist pentru a mări prosperitatea (sic) uniunii Sovietice poate fi recapitulat în linii generale ca o transformare a economiei naționale dela sistemul capitalist cu așa-zisa lui anarhie a producției și a distribuției, într'un sistem socialist după un plan de control unitar, și transformarea societății dintr'o ordine pe clase, într'o ordine fără clase având la bază „omul colectiv“. Dar pentru planul lor gigantic, neavând un prea pronunțat sprijin din partea capitalului străin, Sovietele sunt silite să ia următoarele măsuri de finanțare: capitalul stors din împrumuturi forțate, impozite directe și indirecte. Evident, cea mai mare parte din costurile curente sunt plătite de către populația agricolă direct sau indirect. O finanțare pe această cale a unui plan de industrializare nu ar fi posibilă într'o ordine bazată pe respectul proprietății — spune economistul american.

Asemenea metode economice au corespondența lor în domeniul politic. „Subt regimul Sovietic, orașele dictează satelor (sau industria agriculturii); proletariatul dictează orașelor; partidul comunist dictează proletariatului, iar Comitetul central și Politbureau-ul partidului dictează, partidului, guvernului și țării întregi“.

Deși partea covârșitoare a articolului este ocupată de considerații cari cuprind o serie compactă de calcule și cifre, economistul american, încheie cu o seamă de aprecieri, a căror valoare consistă în caracterul lor mai mult filosofico-social. „Nu este exclus ca întreprinderea sovietică de industrializare să reușească, dar impunând atâtea privațiuni, Sovietele riscă un prea mare sacrificiu din partea omenescului însuși. Populația este redusă la rații minime, suferă în genere de o insuficiență de îmbrăcăminte și trăiește în disconfort și în locuințe supra aglomerate. În cazul când planul de cinci ani, ori cu cât de mult succes finanțat, va slăbi rezistența națională împotriva boalelor, pierderile s'ar putea să întrecă mult câștigul. Dacă, mai mult, generația care va urma, pentru care este sacrificată cea prezentă, va deveni o societate colectivă de roboți desumanizați, prețul industrializării s'ar putea dovedi

exorbitant, chiar cu socialismul realizat și asimilat“.

G. M.

۞

Pierre Flottes: *La democratie entre deux abîmes*. (Collection du Temps Présent; édition Jules Tallaudier, Paris 1929). În țările apusene, unde conștiința cetățenească s'a lămurit într'olungă și frământată exercitare a suveranității populare, interesul pentru luptele politice este mare. Zilele de repaos și, uneori, seriile, sunt consacrate în bună parte întrunirilor; frunțașii diferitelor grupări dispar, în aceste zile, prin cartierele mărginașe, la sate, printre cetățenii cei mulți și muncitori. Deasemenea nivelul discuției este mai ridicat. Exceptând campaniile electorale când lupta între fracțiuni este pasionată, limbajul adjectival este abandonat, pentru a examina, calm și rezonabil, problemele privite prin prizma diferitelor interese. Practica politice însemnează orientarea dezvoltării viitoare a națiunii. Și aici se dă lupta între tendințele conservatoare și cele avansate, rezultatul fiind un compromis menit să faciliteze evoluția.

Într'o asifel de atmosferă, discuția doctrinară este cu atât mai fecundă, cu cât terenul de experimentare este mai la îndemână. Spațiul oferit de multiplele publicații cotidiene și periodice este insuficient pentru purtarea acestei discuții, și în fiecare an i-se consacră volume importante. Printre volumele apărute în ultimele luni, este și acel al dlui Pierre Flottes, radical socialist francez, despre pericolele ce amenință normala dezvoltare a democrației. Iată, într'o succintă rezumare, ideile fundamentale ale acestui studiu:

Printre numeroasele și puțin complectele definiții ale democrației, Flottes reține, drept cea mai clară, definiția democrației dinamice: regimul care-și asigură perpetuarea prin organizarea

posibilităților de regenerare a clasei conducătoare, a „elitei“, prin ridicarea la locul ce-l poate atinge fiecare în virtutea calităților și eforturilor sale. Elita se caracterizează prin voința de autoînălțare, nu este hereditară, cei cari îi poartă marca recăzând în mijlocul mulțimei de îndată ce însușirile nu-l mai ajută să îndeplinească funcțiunea ce ocupase, elita se regăsește în fiecare clasă socială și o compun toți cei mai răsăriți, capabili de inițiativă și având tăria suficientă de a o face acceptată, de a ieși din anonimul vast care se lasă condus. Pentru toate regimurile, cea mai grea problemă e cea a perpetuării, asigurarea permanenței elementelor de viață; ori, acest principiu, concret și accesibil la toți, independent de împrejurări și credințe, al genezei unei elite mereu reînnoite, face ca democrația să fie și regimul cel mai drept.

Dar, înțelegă astfel, democrația rămâne regimul inegalității? Rămâne, negreșit, căci inegalitatea este în natura acestei lumi, o organizează însă, în modul cel mai just, pentru binele celor mai mulți, spre binele tuturor. Democrația și elita chemată s'o conducă, își dau viață reciproc; nu e nimic din aristocrația hereditară, devenită odioasă.

Astfel înțelegă democrația este un echilibru între două tendințe opuse, conținând ea însăși sâmburiile a două pericole ce o amenință: individualismul și colectivismul. Ambele aceste tendințe și-au făcut drum, ajutate de diferite împrejurări și se manifestă sub diferite forme.

Individualismul a fost exaltat, între altele, în noul sistem de educație, prin concursurile multiple și instituirea campionatelor de tot felul; liga drepturilor omului a purtat campanii de ani de zile pledând în fața și în auzul opiniei mondiale pentru dreptul individului;

feminismul și mișcarea pentru protejarea copilului se clasează în același sens, etc.

În partea opusă, e tendința de a restrânge tot mai mult libertatea de acțiune a individului, până la a-l absorbi într'un sistem etatist sufocant. Bolșevismul și fascismul se caracterizează prin această exagerată etalare a drepturilor statului, fiecare în chip oșebit, reducând câmpul de inițiativă a individului. Comunismul rusesc a mers până la a-l suprima, în vreme ce fascismul i-a lăsat calea deschisă, exceptând cea politică. Evident că, precum exaltarea individualismului până la anarchism, în mai mare măsură chiar, etatismul de orice nuanță atinge democrația în principiul ei de viață.

Rolul statului, prin urmare, este acela de a menține echilibrul între cele două tendințe, care, fiecare, este o prăpastie din care ieșirea nu poate fi prevăzută. Sistemul legislativ al unui regim democratic sau care urmărește cu hotărâre realizarea democrației, trebuie să se caracterizeze prin înfrânarea pornirilor extremiste și, dimpotrivă, prin asigurarea condițiilor de progres și ridicare pentru toți, până la locul ce în virtutea însușirilor cu care este dotat îi revine.

G. P.

Em. Panaitescu: *V. Pârvan.* (Ephemeris Daco-Romana vol. IV),

Noul director al *școlii Române din Roma*, d. Emil Panaitescu, deschide al IV-lea volum al publicației *Ephemeris Daco-Romana* printr'un magistral portret al lui Vasile Pârvan, primul director al instituției și genialul arheolog pe care moartea năpraznică ni-l-a răpit în floarea vârstei și a maturității sale științifice. Analizând darurile sufletești pe care V. Pârvan le-a moștenit dela părinții săi moldoveni și pe cari le-au accentuat condițiile de existență ale

solului natal, d. Panaitescu constată, că răposatul, care a împrăștiat întunericul de peste începuturile noastre etnice, *fuit ab prima infantia gravis*. Ii urmărește apoi, pas de pas, evoluția spirituală, studiile universitare din țară și străinătate, analizând cu o rară pătrundere mediul intelectual în care i-s'a călît treptat-treptat individualitatea, întărindu-i convingerea că viața nu are alt rost decât acela *de a se spori pe sine însaș* neconțent. Căci iată ce spunea V. Pârvan în momentul în care pășea în incinta nemuritorilor dela Academie: „Știința mea pe care eu am căutat-o și iubit cu pasiune, mi-a dat o concepție gravă, aș putea zice tragică, despre viață. M'am obișnuit să văd numai două lucruri vrednice de efortul și dragostea noastră: cultul pios al amintirii ce ni-s'a transmis prin rămășițe și ruini, cultul entuziast al geniului uman încontinuu învins și încontinuu victorios“.

Alături de această justă și pătrunzătoare înfățișare a individualității istorico-filozofice a marelui măestru, d. Panaitescu caracterizează amplu opera științifică însaș a dispărutului, reușind a da una din acele biografii spirituale succinte cari vor rămâne.

N. B.

Averescanii și restaurarea. Cine nu știe că averescanii sunt sarea pământului românesc? Cine n'a aflat oare, că acest part d, cu nenumărate ambiții, dar fără nici-un program, are pentru

toate problemele și pentru toate împrejurările vieții noastre de stat, cele mai eminente soluții. Luăți, de-o pildă, recentul eveniment epocal. Abia și-a scuturat Regele Carol II pulberea drumului, abia s'a reparat nedreptatea de acum câțiva ani și iată că fantezia sa poetică a și început „să facă lumină“ în firul restaurării, să-și revendice adică monopolul pregătirii și realizării importanței schimbării constituționale. N'o face direct, bineînțeles, deoarece ea însaș se înfioară de enorma necuviință ce-ar comite, dar se trudește din răsputeri să nege orice merit *altora*, adică partidului cărui i-a devenit delicata misiune istorică de-a traduce în fapt dorința unanimă a țării întregi. E cel mai străveziu gen de a te lăuda...

Departa de-a ne revolta această atitudine a partidului averescan, mărturisim, ea ne întristează. Căci nici când nu ne-am fi putut închipui ca patima care-i roade măruntaiele să fie atât de năvalnică încât să pângărească până și clipele de unanimă reculegere din pragul noii domnii, trăgând spuza pe turta lui încărită, cu lipsa de modestie care i-a adus pe cap toate nenorocirile recente.

Se pare însă, că năravul din fire n'are lecuire. Averescanismul este o boală cumplită, ca multe altele, un morb cu recrudescențe periodice, ticul *nervos* al unor organisme sleite și uzate sub povara loviturilor nenumărate.

